

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної
діяльності

**ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ**

**підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство
освітньо-професійна програма «Музейний менеджмент,
культурний туризм»**

Луцьк – 2023

Програма атестаційного екзамену підготовки бакалавра, галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство, за освітньо-професійною програмою «Музейний менеджмент, культурний туризм».

Розробники: Гаврилюк С. В., завідувач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, д.і.н., професор.
Дмитренко А. А., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, к.і.н., доцент.
Ковальчук Є. І., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, к.і.н., доцент.
Надольська В. В., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, к.і.н., доцент.
Трофімук-Кирилова Т. М., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, к.і.н., доцент.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

(Надольська В. В.)

Програма затверджена на засіданні кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності
протокол № 3 від 11 жовтня 2023 р.

Завідувач кафедри:

(Гаврилюк С. В.)

Програма схвалена науково-методичною комісією факультету історії, політології та національної безпеки

протокол № 3 від 19 жовтня 2023 р.

Голова науково-методичної комісії факультету

(Малеончук Г. О.)

Програма схвалена вченою радою факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки

протокол № 11 від 01 грудня 2023 р.

Декан факультету історії,
політології та національної безпеки

(Ярош Я. Б.)

© Гаврилюк С. В.
Дмитренко А. А.
Ковальчук Є. І.
Надольська В. В.
Трофімук-Кирилова Т. М.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Загальні положення	4
2. Організація проведення атестаційного екзамену.....	6
3. Оцінювання результатів атестаційного екзамену	7
4. Зміст атестаційного екзамену.....	10
Додатки.....	50

1. Загальні положення

Програму атестаційного екзамену за спеціальністю 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство для бакалаврського рівня вищої освіти складено відповідно до вимог:

- Освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм» (перезатвердена вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 7 від 25.05.2023 р.).
- Положення про екзаменаційну комісію щодо атестації осіб, які здобувають перший (бакалаврський) та другий (магістерський) рівні освіти;
- Положення про організацію освітнього процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки;
- Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки;
- Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Атестаційний екзамен є формою підсумкової атестації випускників першого бакалаврського рівня вищої освіти, яка здійснюється після завершення теоретичного та практичного навчання за відповідним рівнем з **метою:**

- встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм»;
- оцінювання рівня сформованості загальних і фахових компетентностей випускників, передбачених відповідним рівнем Національної рамки кваліфікацій та освітньо-професійною програмою за даною спеціальністю.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм» програма атестаційного екзамену спрямована на визначення та оцінювання рівня сформованості таких компетентностей випускників:

Інтегральна:

здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі музейної справи і охорони пам'яток, що передбачає застосування певних теорій та методів музеєзнавства, пам'яткознавства і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні:

ЗК 1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 2. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 4. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 6. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів діяльності).

ЗК 7. Цінування і повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 9. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань та взятих обов'язків.

ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Спеціальні:

СК 1. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо відповідно до розуміння тенденцій розвитку музейної справи, пам'яткоохоронної діяльності та культурного туризму.

СК 3. Здатність діяти відповідно до чинного законодавства (України та міжнародного) у галузі музейної справи, пам'яткоохоронної діяльності та культурного туризму;

СК 4. Здатність до експозиційної, науково-фондової, культурно-просвітницької діяльності на основі професійно-профільованих знань;

СК 6. Здатність до атрибуції й експертизи об'єктів історико-культурної спадщини.

СК 8. Здатність забезпечувати ефективне використання та популяризацію об'єктів історико-культурної та природної спадщини відповідно до пам'яткоохоронного законодавства;

СК 10. Здатність здійснювати взаємодію музейно-заповідної мережі, об'єктів культурної спадщини з туристичною сферою;

СК 12. Здатність здійснювати дослідження попиту і пропозиції на ринку культурного туризму та формувати конкурентоздатний культурний продукт.

СК 13. Здатність аналізувати і співставляти тенденції розвитку культурного туризму у країнах світу і в Україні;

СК 14. Здатність використовувати сучасний інструментарій менеджменту і маркетингу, провідні концепції лідерства у професійній галузі.

Програмні результати навчання:

ПР 1. Використовувати міждисциплінарний підхід в атрибуції об'єктів історико-культурної спадщини.

ПР 2. Аналізувати й узагальнювати історико-культурний матеріал у певній системі.

ПР 12. Досліджувати та інтерпретувати історико-культурну інформацію музейних предметів, об'єктів культурної спадщини, природних пам'яток.

ПР 14. Використовувати різноманітні комунікативні технології для ефективного спілкування на професійному, науковому та соціальному рівнях на засадах толерантності, діалогу і співробітництва.

ПР 17. Здійснювати аналіз вітчизняного законодавства з метою визначення його відповідності міжнародним зобов'язанням України у сфері охорони пам'яток, музейної діяльності; визначати основні засади щодо ввезення, вивезення, передачі права власності на культурні цінності відповідно до ратифікованих Україною Конвенцій ЮНЕСКО.

ПР 18. Виконувати комплексні завдання протягом певного періоду часу та

ПР 19. Використовувати основи маркетингу в музейній та пам'яткоохоронній діяльності та укласти рекламно-інформаційні тексти.

До атестаційного екзамену включено вісім освітніх компонентів:

1. Історія музейної справи.
2. Музеєзнавство.
3. Музейні центри світу.
4. Пам'яткознавство.
5. Культурний туризм.
6. Основи атрибуції та експертизи культурних цінностей.
7. Історія і практика екскурсійної діяльності.
8. Музейний менеджмент та маркетинг.

З кожного з них до програми включено перелік тем та їх анотацій, які відповідають затвердженому у ЗВО силябусу освітнього компонента за спеціальністю 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство бакалаврського рівня вищої освіти.

Усні відповіді здобувачів вищої освіти на питання екзаменаційного білету мають показати: глибину розуміння і викладу матеріалу, повноту висвітлення теоретичних основ проблеми із врахуванням сучасних досліджень науковців та практиків; логіку побудови відповіді, зв'язок питання з іншими питаннями освітнього компонента та суміжними дисциплінами; зв'язок теоретичного матеріалу з практичною діяльністю у галузі музеєзнавства, пам'яткознавства, культурного туризму; знання галузевого законодавства; ерудицію, начитаність, обізнаність; рівень володіння державною мовою.

2. Організація проведення атестаційного екзамену

Для проведення атестації випускників Волинського національного університету імені Лесі Українки створюються екзаменаційні комісії (далі – ЕК). Формування, організацію роботи та контроль за діяльністю ЕК здійснює ректор.

Терміни проведення атестаційного екзамену визначаються навчальним планом підготовки фахівців та графіком навчального процесу.

Програма атестаційного екзамену оприлюднюється на сторінці факультету історії, політології та національної безпеки не пізніше як за півроку до проведення атестації.

Для підготовки здобувачів вищої освіти до іспиту проводяться регулярні консультації (як у формі лекцій, так й індивідуальних занять та консультацій) з усіх включених до програми освітніх компонентів.

До складання іспиту допускаються здобувачі освіти, які у повному обсязі виконали навчальний план за освітньо-професійною програмою.

Допуском до складання іспиту є список студентів-випускників, який погоджує декан факультету історії, політології та національної безпеки, планово-фінансовий, навчальний відділи та затверджує ректор Університету.

Атестаційний екзамен за спеціальністю «Музеєзнавство, пам'яткознавство» проводиться в усній формі.

Здобувачі освіти, допущені до іспиту, зобов'язані: ознайомитися з «Положення про екзаменаційну комісію щодо атестації осіб, які здобувають перший (бакалаврський) та другий (магістерський) рівні освіти»; своєчасно прибути до місця проведення екзамену; ввічливо ставитися до всіх здобувачів та осіб, залучених до проведення іспиту; виконувати вказівки та вимоги осіб, залучених до проведення іспиту, пов'язані з процедурою його проведення.

Тривалість підготовки здобувача вищої освіти до відповіді не повинна перевищувати 30 хвилин.

Білет атестаційного екзамену за спеціальністю 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство включає три питання з освітніх компонентів, що визначені цією програмою.

Під час атестаційного екзамену здобувачі вищої освіти мають дотримуватися академічної доброчесності, зокрема положень Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Здобувачам освіти забороняється: приносити до місця проведення іспиту небезпечні предмети та речовини, що становлять загрозу для життя та здоров'я людини; використовувати в місці проведення іспиту та мати при собі або на своєму робочому місці засоби зв'язку, пристрої зчитування, обробки, збереження та відтворення інформації, а також окремі елементи, які можуть бути складовими частинами відповідних технічних засобів чи пристроїв, друківані або рукописні матеріали, інші засоби, предмети, прилади, що не передбачені процедурою проведення іспитів, портфелі, сумки, верхній одяг, будь-яку їжу або напої; впродовж часу, відведеного для виконання завдань, заважати іншим здобувачам виконувати свої завдання; спілкуватися в будь-якій формі з іншими здобувачами під час виконання завдань, передавати їм будь-які предмети та матеріали, у тому числі екзаменаційні; копіювати відповіді інших здобувачів; розголошувати в будь-якій формі інформацію про зміст завдань; виносити за межі аудиторії робочі матеріали, їх окремі аркуші, бланки відповідей або їх копії; продовжувати працювати над питаннями, відмічання відповідей або стирання відміток на бланку відповідей після оголошення про закінчення часу підготовки; псувати майно у місці проведення іспиту.

У разі порушення визначених вимог здобувач освіти позбавляється права на продовження роботи і на вимогу члена ЕК повинен здати бланк відповідей і залишити аудиторію, у якій проводиться екзамен, що фіксується у відповідному акті. Такий здобувач отримує результат «0».

3. Оцінювання результатів атестаційного екзамену

Оцінювання результатів складання атестаційного екзамену за спеціальністю 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство здійснюється у порядку, передбаченому системою контролю знань, прийнятою у ВНУ імені Лесі Українки, за 100-бальною шкалою за кожне запитання білета з подальшим

переведенням отриманої середньозваженої суми у шкалу ECTS та національну (лінгвістичну) шкалу. Виконання усіх екзаменаційних завдань з іспиту є обов'язковим.

Оцінка за атестаційни екзамен виставляється за стобальною шкалою оцінювання:

Шкала оцінювання (лінгвістична та ECTS)

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

При цьому використовуються наступні критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти:

Рівні навчальних досягнень	Критерії оцінювання навчальних досягнень
Початковий до 60 балів	Здобувач вищої освіти дуже слабо володіє основними теоретичними знаннями та практичними навичками з фаху, відповідь містить неправильні твердження і висновки.
Середній 60–74 балів	Здобувач вищої освіти володіє певними теоретичними знаннями та практичними навичками з фаху, але відповідь містить значні недоліки.
Достатній 75–89 балів	Здобувач вищої освіти володіє основними теоретичними знаннями та практичними навичками з фаху, але відповідь містить деякі помилки.
Високий 90–100 балів	Здобувач вищої освіти ґрунтовно володіє основними теоретичними знаннями та практичними навичками з фаху; виявляє вміння аналізувати, порівнювати матеріал, робити самостійні висновки та узагальнення.

Рішення ЕК про результати навчання та набуті компетенції випускника, виявлені під час складання іспиту, приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які брали участь у її засіданні. При однаковій кількості голосів голос голови екзаменаційної комісії є вирішальним.

Здобувачам освіти, які успішно склали екзамен та підтвердили належний рівень компетентностей і програмних результатів навчання, ЕК

своїм рішенням присвоює освітній ступінь та відповідну освітню, а також професійну кваліфікацію та рекомендує видати диплом (звичайного зразка чи з відзнакою).

Здобувачі вищої освіти, які отримали на атестаційному екзамені менше 60 балів, не вважаються такими, що отримали бакалаврський рівень вищої освіти та відраховуються з Університету. Їм видається академічна довідка встановленого зразка.

Здобувачі освіти, які не склали іспит у затверджений для них термін, мають право на повторну атестацію в наступний термін роботи ЕК протягом трьох років після закінчення університету за умови наявності вільного ліцензованого місця за обраною освітньо-професійною програмою.

4. Зміст атестаційного екзамену

ІСТОРІЯ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

Історична музеологія

Зародження та розвиток музеологічних знань. Музезнавство і музеологія. Наукові підходи до визначення сутності музеології та музезнавства. Спеціальне і загальне музезнавство. ІКОФОМ та завдання координації теоретичних досліджень у сфері музеології. Предмет пізнання музеології. Музеальність. Завдання музеології. Історична музеологія. Історія музеального феномену. Музейна інституція як об'єктивна форма. Музеальне відношення. Історія музею та музеальності. Проблема періодизації. Первинні та вторинні джерела історії музеальності. Історіографія історії музейної справи. Наукові дослідження історії колекціонування (Ф. Тейлор, Н. фон Хольст, П. Кабанне та ін.), розвитку спеціалізованих форм і типів музеїв (Ф. Клемм, Ж. Базен), музеїв окремих країн (І. фон Шлоссер, В. Шерер, Дж. Льюїс).

Домузейна епоха. Грецька античність

Найдавніші форми колекціонування за археологічними дослідженнями (царські колекції Ашурбаніпала, Набоніда та ін.). Музейон у Стародавній Греції. Зібрання, охорона і облік вотивних предметів у грецьких святилищах та храмах. Пінакотеки грецького світу. Стоя Пойкіле. Особливості перших колекцій у Стародавній Греції. Колекція Аристотеля. Формування цілеспрямованого колекціонування в епоху еллінізму. Олександрійський музейон і бібліотека. Колекціонування пергамських правителів Атталідів.

Домузейна епоха. Стародавній Рим

Військові трофеї у Стародавньому Римі. Формування інституту приватного колекціонування (Корнелій Сулла, Марк Скавл, Гай Веррес, Цицерон, Пліній Молодший та ін.). Об'єкти римського колекціонування. Становлення ринку творів мистецтва. Рух за публічний доступ до скарбів мистецтва. Храміві зібрання. Портик Метелла. Перша публічна галерея. Збереження, експонування і демонстрація громадських зібрань Стародавнього Риму. Занепад колекціонування в Римській імперії під натиском ранньохристиянської ідеології.

Мотивації домузейних зібрань та колекціонування

Поняття «колекція». Зібрання предметів як засіб естетичного переживання; сакральна та економічна мотивація колекціонування; мотивація соціального престижу; зібрання патріотичного характеру; колекціонування як засіб допитливості та дослідницької діяльності; зібрання як доказ родинності із легендарними предками. Зібрання пам'яток як вираз єдності середземноморського і середньоазійського світу. Види побутування домузейних зібрань. Діалогічна і монологічна форми представлення домузейних зібрань.

Протомузейна епоха

Особливості середньовічної культури. Церковні скарбниці Європейського Середньовіччя: склад та джерела поповнення. Символіка оздоблення храмів. Світські скарбниці. Зміст терміну «гардеробна». Скарбниці Карла Великого, Карла V Мудрого московських царів. Приватне колекціонування та його особливості (Ніколо Кресценті, Джордано Орсіні, Генрі Вінчестерський, Жан Берійський). Виникнення прамузейних моделей у добу Київської Русі: культурно-історичні умови, зміст, форма, соціальне призначення. Концентрація музейних цінностей в українських землях у XIII–XVI ст.: приватні та монастирські зібрання, державні і церковні скарбниці. Зміцнення зв'язків між людьми за допомогою архівів, бібліотек і домузейних зібрань. Формування перших колекцій в державах Сходу.

Храмові скарбниці та зібрання правителів. Імператорське та приватне колекціонування в Китаї.

Історичні передумови появи музеїв

Епоха Відродження. Ідеологія гуманізму та формування нової культури. Визначне місце творів мистецтва в колекціях доби Відродження. Передумови появи феномену музею в Італії в XV столітті. Формування цілеспрямованого колекціонування (Франческо Петрарка, Поджо Браччоїні, Франческо Скварчоне). Колекції Медичі у Флоренції в XV ст. Колекції папського дому в Римі. Проблеми термінології ренесансних експозицій (кабінет, студіоло, антикварій). Сутність музею в уявленнях гуманістів Марсilio Фічіно і Джана Паоло Ломатцо. Новий зміст терміну «музей» та його поширення в Італії.

Поява музеїв у Європі

Термінологія Ренесансних експозицій: галерея, кабінет, пінакотека, антикварій, студіоло, музей. Кабінети і галереї епохи Відродження. Концепція студіоло. Студіоло Федеріго II да Монтефельтро в Урбіно (1476 г.), Франческо I Медичі у Флоренції. Гротто Ізабелли д'Есте в Мантуї: концепція, формування, склад зібрання. Функції антикваріїв. Римські антикварії (Капітолійський, Бельведерський дворик у Ватикані). Сікстинська Капелла. Лоджія Рафаеля. Галерея Уффіці. Публічний статуарій Грімані у Венеції: програма антикварію, експозиційна схема, особливості колекції. Антикварій Віспасіана у Мантуї. Зібрання портретів італійського гуманіста Паоло Джовіо в Комо. Кунсткамера, вундеркамера і шатцкамера. Мюнц-кабінет. Кунсткамера Фердинанда I Габсбурга у Відні, Дрезденська і Мюнхенська кунсткамери.

Художнє колекціонування в Європі в XVI ст.

Колекції в Фонтенбло як вияв політичних претензій Франциска I. Традиції художнього колекціонування в Баварії Вільгельма IV фон Віттельсбахів та його нащадків. Праця С. фон Квіхельберга – перша спроба формування теорії музейного колекціонування. Реалізація в Кунсткамері та Антикварії мюнхенського замку Віттельсбахів Нойвесте найбільш універсальної й енциклопедичної музейної програми XVI ст. Колекції Габсбургів в Австрії, Іспанії та Чехії. Програма експозиції, склад колекції та розміщення експонатів в Амбраському замку Фердинанда II. Колекції іспанського короля Філіпа II Габсбурга. Музейна програма і зібрання Рудольфа II в Празі. Формування європейської історії мистецтва і колекціонування.

Природничє колекціонування в Європі в XVI – XVII ст.

Детермінанти появи і розвитку природничо-наукових кабінетів. Перші природничо-наукові кабінети європейських дослідників XVI ст. та їх відмінність від інших музейних закладів епохи пізнього Відродження (кабінети швейцарського природознавця Конрада фон Геснера, Улісса Альдрованді в Болоньї, Франческо Кальчоларі в Вероні, Мікеле Меркаті у Римі, Ферранте Імперато в Неаполі). Перші каталоги природничонаукових кабінетів. Природничо-наукові кабінети академій і наукових товариств у XVII ст. (академія Федеріко Чезі у Римі, академія дослідів у Флоренції, музей Атанасія Кірхера в римському Колегіумі). Анатомічні театри і кабінети.

Художнє колекціонування в Європі в XVII ст.

XVII століття – «золоте століття» колекціонування. Перетворення колекціонування у позастанове і поза національне явище. Твори мистецтва як форма вкладення капіталів. Поява художніх аукціонів. Початок нового етапу у світовому музейництві: фактори впливу, сутність, особливості. Художні зібрання європейських монархів (англійський король Карл I Стюарт, французький король Людовик XIV, кардинали Рішельє та Мазаріні, іспанський монарх Філіп IV, ерцгерцог Леопольд Вільгельм правитель Південних Нідерландів, шведська королева Христина, правитель Баварії Максиміліан I). Створення у Римі знаменитих галерей Боргезе, Доріа-Памфілі, Спада, Колонна,

Паллавічіні. Особливості експозицій палацових галерей. Палатинська галерея (галерея Пітті).

Реалізація музейної потреби в українському суспільстві кінця XVII – середини XVIII ст. «Храми держави» та «козацькі собори»: архітектурна семантика, просторово-речова фіксація етнокультурних ознак українства, склад історико-художніх пам'яток, музейні функції. Прамузейні осередки в замках, палацах, садибах суспільної еліти. Приватні колекції представників козацької старшини. Родинні («хатні») комплекси музейного значення в селянському середовищі.

Перші спроби каталогізації культурно-історичних пам'яток та теоретичного забезпечення музейної справи (Джуліо Манчіні «Роздуми про живопис», І. Д. Майор «Непередбачувані думки про кунсткамери і натуралієнкамери», Д. В. Моллер «Про кунсткамери і натуралієнкамери», М. Б. Валентіні «Музей музеїв», Каспар Найкель «Музеографія»). Пріоритети формування музейного фонду. Характерні музейні моделі та їх соціальні функції. Загальні результати еволюції музейної справи протягом прафеноменального періоду.

Колекціонування і перші публічні музеї епохи Просвітництва (XVIII ст.)

Ідеологія Просвітництва та її вплив на колекціонування. Назви приміщень для колекцій. Розвиток приватного колекціонування в країнах Європи та його специфіка. Колекціонери епохи Просвітництва. Художній ринок і формування інституту атрибутування пам'яток. Кабінети воскових фігур і панорами. Поступ музейництва протягом XVIII ст. Вплив ідеології Просвітництва на характер музейного будівництва. Зростання педагогічних функцій музею. Осмислення місця музеїв у культурному житті. Перші кроки державної музейної політики. Початок профілізації музейних зібрань. Формування музейних мереж у європейських країнах: початкова стадія. Музей Ашмола. Формування першого публічного музею в Англії. Дрезден – центр художнього колекціонування. Заснування Дрезденської картинної галереї. Формування в Луврі Музею Франції. Французька революція і створення спеціалізованих музеїв.

Наполеонівські війни і музейне будівництво

Ідеологічне обґрунтування політики конфіскації художніх цінностей у підкорених французькою армією народів. Мирні угоди як юридичне визначення квот культурних цінностей, які відправлялися до Парижу. Проголошення Парижу художньою столицею світу. Формування та функціонування музею Наполеона. Діяльність Вівана-Денона. Музейна політика революційної та наполеонівської Франції. Провінційні публічні музеї. Пінакотека Брера в Мілані. Особливості появи Рейксмузеуму в республіканській Голандії. Перші спроби створення публічного музею в Іспанії. Прадо. Розпад імперії Наполеона та зміни в музейному будівництві. Реституція культурних цінностей. Старий музей і Новий музей у Берліні. Гліптотека і Стара пінакотека в Мюнхені.

Процеси становлення в Європі національних музеїв

Зростання національної самосвідомості європейців. Розвиток музейної справи в XIX – на початку XX ст. Музей в системі цінностей європейського суспільства XIX ст. як заклад загальнонаціонального значення та необхідний атрибут суверенної держави. Формування суспільної музейної свідомості, поява традиційної (академічної) моделі музейного закладу, її соціальні функції. Перетворення закритих зібрань старожитностей європейських монархів у публічні установи. Формування музеїв національної історії і культури (Угорський національний музей, Національний музей у Празі, Національний музей старожитностей у Копенгагені, Німецький національний музей у Нюрнберзі, Музей національних старожитностей у Сен-Жермені Національний музей старожитностей у Бухаресті). Поява музеїв національного мистецтва (Національний музей сучасного мистецтва у Парижі, Нова пінакотека в Мюнхені, Національна галерея британського мистецтва).

Роль музею у збереженні традиційної культури

Зростання зацікавленості національною і культурною самобутністю народів. Етнографічне колекціонування в другій половині XIX ст. Створення Артуром Гаселіусом виставки «Скандинавська етнографічна колекція». Поява першого музею під відкритим небом. Вплив етнографічних виставок на розвиток експозиційних ідей. Музеї „in situ”. Формування і розвиток музеїв сільського господарства. Семантика експозиції музеїв сільського господарства. Музеї сільського господарства світу. Міжнародна асоціація музеїв сільського господарства. Концепції розвитку етнографічних музеїв в сучасних умовах.

Музейна спеціалізація

Кількісне зростання музейних закладів у Європі. Вплив диференціації наукового знання на спеціалізацію музеїв в XIX ст. Фахівці музейної справи – представники різних наукових дисциплін. Реорганізація кунсткамер. Зміни критеріїв оцінки мистецтва минулих історичних періодів та формування колекцій давньохристиянського, візантійського, ранньосередньовічного, східного мистецтва, рококо. Єгипетський музей. Григоріанський етруський музей. Віденський музей гравюр Альбертіна. Відкриття спеціалізованих музеїв декоративно-вжиткового мистецтва, художніх промислів і ремесел. Формування музеїв науки і техніки. Профільна структура національних музейних мереж. Фіксація емпіричного досвіду музейництва та проблема теоретичного забезпечення. Роль приватного колекціонування в розвитку музейної справи. Державні заходи та громадські ініціативи в музейній сфері.

Становлення українського музейництва

Державна політика Російської та Австро-Угорської імперій щодо збирання, збереження та демонстрації пам'яток музейного значення і засоби її практичної реалізації. Наукові товариства і музейництво. Внесок учених – археологів, етнографів, істориків, мистецтвознавців тощо (В. Хвойки, Б. Ханенка, М. Терещенка, О. Бобринського, М. Біляшівського, Д. Щербаківського) – у розвиток музейної справи. Вплив романтизму на вітчизняне музейництво. Створення перших музейних закладів (Миколаївський археологічний музей (1806 р.), Феодосійський музей старожитностей (1811 р.), Одеський музей старожитностей (1825 р.), Керченський музей старожитностей (1826 р.) та ін.). Університетські музеї в Україні у XIX ст. Відкриття Київського міського музею старожитностей у 1899 р. Поширення і збагачення музейної мережі. Становлення вітчизняної музеології. Приватні музеї та їх вплив на музейництво.

Принципи комплектування й експонування музейних зібрань у XIX – на початку XX ст.

Суспільна думка XIX ст. про соціальне значення музеїв. Принцип повноти і систематичності колекцій. Історико-систематичний і історико-монографічний принципи формування художніх музеїв. Склад музейних зібрань, засоби демонстрації пам'яток. Класифікаційна система експонування. Систематичні експозиції. Географічний принцип систематизації етнографічної експозиції. Музеї зліпків. Система обліку, збереження та дослідження музейних цінностей.

Музеї і освіта у XIX – на початку XX ст.

Публічні музеї та створення загальнодоступних експозицій. Формування просвітницької функції музею. Нові принципи показу експонатів, спрямовані на активізацію ролі відвідувачів. Форми спілкування з музейною аудиторією. Створення освітніх експозицій і лекційна робота. Екскурсійний показ музейних колекцій. Розширення можливостей огляду музеїв широкою аудиторією. Зростання кількості відвідувачів. Створення музеїв при навчальних закладах. Нові організаційні форми виховання учнів музейними засобами. Створення музеями системи і методики занять зі школярами і вчителями. Музейний діалог. Перший європейський музеєзнавчий журнал

«Музеумкунде» («Музейна справа»). Поява та діяльність педагогічних музеїв. Перетворення музеїв у невід'ємну складову повсякденного життя людини.

Музейне будівництво в СРСР

Встановлення більшовицької влади і нова політика в музейній сфері. Діяльність художньо-історичних комісій. Збереження культурної спадщини: досягнення і прорахунки. Формування структури органів управління музейною справою та створення законодавчої бази для її функціонування. Дискусії щодо ролі музею в нових історичних умовах. Нові функції і завдання музеїв. Формування державної музейної мережі. Ліквідація музейних закладів, які не відповідали вимогам програми соціалістичного будівництва. Централізація та профілізація музеїв у радянській державі. Особливості музейного розвитку в другій половині ХХ ст. Використання тематичного методу експонування в радянських музеях. Особливості розвитку вітчизняної музейної справи в радянський період.

Музей у тоталітарному суспільстві

Феномен тоталітаризму і культура. Музеї і пропаганда. Набуття музеями невластивих їм функцій. Особливості побудови експозицій. Тематико-експозиційний комплекс. Примусове вилучення предметів із фондів і експозицій та розпродаж музейних зібрань: причини та наслідки. Кадрова політика, планове оновлення кадрового складу працівників музеїв. Масові кадрові чистки і політичні процеси. Згорання наукових досліджень в сфері профільних дисциплін, звуження тематики комплектування музейних фондів, Друга світова війна і доля музейних зібрань Європи.

Нові тенденції у розвитку музейної сфери у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Культурно-історична ситуація другої половини ХХ ст. і стан музейної сфери. Наслідки Другої світової війни для розвитку музейної справи. Процес поступового вдосконалення окремих напрямів музейної справи. Пошуки нового архітектурного образу музею. Початок міжнародного співробітництва в музейній галузі: створення ІКОМ. «Музейний вибух» 1960–1970-х рр.: передумови, сутність, наслідки. Існування музеїв «нового типу» одночасно із традиційними музеями, принципові відмінності в музейних моделях. Рівень теоретичного забезпечення музейної діяльності. Національні періодичні видання з музейної справи. Новий етап і форми міжнародної співпраці в музейній сфері. Використання музеями сучасних науково-технічних засобів. Новітнє розуміння музею та його соціальних функцій; нові критерії оцінки музейної діяльності. Пошуки оптимальних музейних моделей ХХІ ст. та їх різновиди. Міждисциплінарний характер теоретичного забезпечення музейної справи як обов'язкова умова її подальшого розвитку. Реституція музейних цінностей як актуальна проблема та шляхи її вирішення. Роль електронних засобів інформації у сфері музейництва. Основні теоретичні та практичні досягнення музейної справи в сучасних умовах.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: Посібник / Перекл. з нім. В. Лозинський, О. Лянґ, Х. Назаркевич. Львів : Літопис, 2003. 632 с.
2. Ванцак Б. С., Супруненко О. Б. Подвижники українського музейництва. Полтава : Світ, 1995. 136 с.
3. Дубровський В. В. Музеї на Україні. Харків. : Держ. вид-во України, 1929. 60 с.
4. Культурне будівництво в Українській РСР 1917–1927 рр. : зб. док. і матеріалів / кол. : Ю. Ю. Кондуфор ; упоряд. В. М. Волковинський, П. С. Гончарук, А. Д. Гришин ; Київський держ. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Київ : Наук. думка, 1979. 667 с.
5. Культурне будівництво в Українській РСР (1917–1941 рр.) : зб. док. / [упоряд. : З. І. Зобіна, Г. О. Кравченко, Ю. Б. Медведєва та ін. ; ред. колегія : О. І. Євсєєв (ред.) та ін.]. Київ : Держполітвидав УРСР, 1959. 883 с.

6. Маньковська Р. В. Музейництво в Україні / НАН України ; Ін-т історії України. Київ, 2000. 140 с.
7. Надольська В. В. Історія музейної справи. Тестові завдання для самоконтролю : навч. посіб. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2021. 224 с.
8. Надольська В. В. Історія музейної справи: теорія, події, персоналії. Навч. посіб. Луцьк : ФОП Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф»^{ТМ}, 2022. 230 с.
9. Свенціцький Іларіон. Про музеї та музейництво : (нариси і замітки). Львів : Діло, 1920. 14 с.
10. Слабошпицький М. Ф. Українські меценати: нариси з історії української культури. Київ : М. П. Коць : Ярославів Вал, 2001. 328 с.
11. Федорова Л. Д. З історії пам'яткоохоронної та музейної справи у Наддніпрянській Україні. 1870–1910-і рр.; відп. ред С. І. Кот ; НАН України ; Ін-т історії України. Київ : Ін-т історії України, 2013. 373 с.
12. Федорченко В. К., Костюкова О. М., Дьорова Т. А., Олексійко М. М. Історія екскурсійної діяльності в Україні: навч. посіб. для студ. ВНЗ / М-во освіти і науки України, Київ. ун-т туризму, економіки і права. Київ : Кондор, 2004. 166 с.
13. Шевченко В. В. Музезнавство: Навч. посібник для дистанційного навчання. Київ : Університет «Україна», 2007. 288 с.
14. Шидловський І. В. Історія музейної справи та зоологічних музеїв університетів України : [монографія] / за ред. Й. В. Царика ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Природн. секція ІСОМ України. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. 111 с.
15. Anderson Gail. Reinventing the Museum, Historical and Contemporary Perspectives on the Paradigm Shift. AltaMira Press, 2004. 402 p.
16. Bennett T. The Birth of the Museum: History, Theory, Politics. London: Routledge. 1995. 288 p.
17. Geoffrey D. Lewis. Museum. Encyclopædia Britannica. 2019. URL: <https://www.britannica.com/topic/museum-cultural-institution#ref341406>.
18. Hooper-Greenhill Eilean. Museums and the Interpretation of Visual Culture. Routledge, 2000. 216 p.
19. Hudson K. A Social History of Museums: What the visitors thought. London, 1975. 217 p.
20. Karp Ivan, Christine Mullen Kreamer, Steven Levine (eds.). Museums and Communities. Smithsonian Books, 1992. 624 p.

Інтернет-ресурси:

1. Британський музей. URL: <http://www.thebritishmuseum.ac.uk/>
2. Віртуальні екскурсії музеями та історичними місцями (проект Національної історичної бібліотеки України). URL: <https://nibu.kyiv.ua/virttour/?fbclid=IwAR1NZNu-uDgjCN2Dy1CWgmtCwT6KBWKYM5pfUJwr38GSMDMHDOSImnhHcnc>
3. Колекції більше 2000 музеїв світу. URL: <https://artsandculture.google.com/partner>
4. Лувр. URL: <http://www.louvre.fr/llv/commun/home.jsp>
5. Музеї Ватикану. URL: <http://www.christusrex.org/www1/vaticano/0-Musei.html>
6. Музей Метрополітен. URL: <http://www.metmuseum.org/>
7. Прадо. URL: <http://www.museodelprado.es/>
8. Стара пінакотека. URL: <http://www.pinakothek.de/alte-pinakothek>
9. Уфіцці. URL: <http://www.polomuseale.firenze.it/uffizi/>
10. Музейний портал. URL: <https://museum-portal.com/ua/index>
11. Музейний простір України. URL: <http://prostir.museum/>
12. Міжнародна Рада музеїв. URL: <http://icom.museum/>
13. Музеї світу. URL: <http://www.globmuseum.info/>

МУЗЕЄЗНАВСТВО

Музеєзнавство як наукова дисципліна

Зміст терміну «музеєзнавство». Об'єкт дослідження музеєзнавства – музей та музейна справа як суспільне явище. Предмет дослідження музеєзнавства. Концептуальні підходи до розуміння предмета музеєзнавства: інституційний (визначає закономірності, які відносяться до музею як соціального інституту та його суспільних функцій), музейно-предметний (визначає основні чинники, які призводять до утворення музею та виникнення феномену музейного предмета), комплексний (об'єднує визначення музейного дослідження, які даються двома попередніми підходами).

Ключові поняття музеєзнавства та його функції

Понятійний апарат музеєзнавства: «музей», «музейний предмет», «культурна спадщина», «пам'ятка». Музейна справа: музейна практика (науково-фондова, науково-експозиційна та науково-освітня робота); спеціальна наукова дисципліна (музеєзнавство); музейна політика (законодавство); спеціалізована періодика (особлива сфера культури, яка охоплює комплектування, облік, зберігання, вивчення та використання музеями культурних цінностей країни).

Функції музеїв (суспільні): науково-документаційна (наукове документування явищ природи та суспільства), охоронна (збереження пам'яток), дослідницька, освітньо-виховна.

Структура музеєзнавства

Музеєзнавство як система знань. Історія та історіографія музеєзнавства. Теорія музеєзнавства: загальна теорія музеєзнавства, теорія документування, теорія науково-фондової роботи (тезаврування), теорія музейної комунікації. Музейне джерелознавство. Музеографія. Прикладне музеєзнавство: наукова методика, техніка, організація та управління музейною справою.

Зв'язок музеєзнавства із суспільними та суміжними історичними дисциплінами

Взаємозв'язок музеєзнавства зі спеціальними історичними дисциплінами, мистецтвознавством, літературознавством, галузями природничих наук тощо.

Використання методів профільних дисциплін (суспільних, природничих і точних наук) у музеєзнавстві. Універсальні методи наукового аналізу та синтезу для дослідження структури Музейного фонду України, аналізу його складових частин та в процесі ідентифікації музейних предметів. Методи спеціальних історичних дисциплін. Методи порівняльно-історичні, педагогіки, психології при підготовці експозиції чи виставки. Методи природничих наук, експериментальні методи у процесі реставрації чи консервації музейних предметів. Методи польового дослідження, безпосереднього спостереження за життям суспільства в процесі комплектування музейних предметів. Трансформація методів у музеєзнавстві згідно з особливостями предмету музеєзнавства. Методи польових досліджень. Експериментальні методи у музеєзнавчих дослідженнях і їх практичній реалізації через різні напрями роботи музею (фондової, експозиційної, культурно-освітньої, пам'яткоохоронної, ін.).

Класифікація музеїв (за матеріалами України)

Класифікація музеїв за певними принципами, чинниками на групи відповідно до: а) функцій; б) характеру збірок; в) за іншими ознаками. Класифікаційні ознаки музеїв: за адміністративно-територіальною ознакою та джерелами фінансування; за формою власності; за профілем; за статусом.

Класифікація музеїв за адміністративно-територіальною ознакою та джерелами фінансування. Музеї загально-державного підпорядкування (національні). Обласні музеї. Районні музеї. Музеї місцевих територіальних громад. Класифікація музеїв за формою власності. Державні музеї: відомчі, музеї системи Міністерства культури та інформаційної

політики України; комунальні музеї, громадські музеї (шкільні музеї, музеї при місцевих радах, ін.), музеї підприємств установ та організацій. Приватні музеї. Класифікація музеїв за профілем. Поняття «профіль музею». Класифікація музейних закладів за спеціалізацією їхніх збірок і напрямками діяльності. Поділ на види і підвиди. Перелік видів профільних музеїв за Законом України «Про музеї та музейну справу». Тип музею за його суспільним призначенням і метою діяльності. Три типи музеїв: науково-освітні (масові або публічні), науково-дослідні (академічні), навчальні – призначені для здобувачів середньої/вищої освіти.

Музейна мережа України згідно різних чинників класифікації.

Основи фондової роботи музеїв

Поняття «фонди музею». Музейні фонди як складна система збереження пам'яток. Властивості: відкритість, динамічність, стійкість, керованість, множинність, концентрація, інформативність, упорядкованість, цілісність. Правові засади організації і ведення науково-фондової роботи в музеях України. Музейний фонд України. Структура і складові елементи музейних фондів. Основний і науково-допоміжний фонд. Класифікація фондів за видом музейних предметів. Групи збереження музейних предметів основного фонду за матеріалом, за функціональним призначенням, за технікою виготовлення.

Наукова організація музейних фондів. Структура та складові елементи організації фондів музею. Зміст музейної науково-фондової роботи. Збиральницька робота і комплектування фондів. Шляхи формування музейних колекцій. Систематичне комплектування. Тематичне комплектування. Комплексне комплектування. Форми комплектування. Діяльність фондово-закупівельної комісії. Облік музейних предметів та наукова документація: первинний облік (реєстрація) та наукова інвентаризація (науковий паспорт на музейний предмет основного фонду). Вивчення музейних предметів (атрибуція, класифікація і систематизація, інтерпретація). Каталогізація музейних предметів. Картотеки (облікова, інвентарна, топографічна, ін.).

Питання збереження музейних фондів

Режим збереження музейних фондів. Оптимальні параметри температурно-вологісного режиму. Світловий режим. Захист від забруднення повітря. Біологічний режим збереження. Захист від механічних пошкоджень. Організація охорони музейних приміщень. Попередження екстремальних ситуацій – пожеж, аварій комунікацій, крадіжок.

Особливості зберігання музейних предметів в експозиції.

Реставрація та консервація музейних предметів. Зміст понять «реставрація» і «консервація». Закон України «Про музеї та музейну справу» (ст. 24) про консервацію і реставрацію пам'яток Музейного фонду України.

Експозиційна робота музеїв

Організація роботи над музейною експозицією. Систематичні експозиції. Ансамблеві експозиції. Ландшафтні експозиції. Тематичні експозиції. Експозиційні матеріали: музейні предмети, науково-допоміжні матеріали.

Основні етапи експозиційної роботи: планування експозиції (наукове проектування, розробка наукової концепції, структурний і тематико-експозиційний плани, відбір музейних предметів, розкладка, формування експозиційних комплексів, етикетаж, монтаж експозиції); художнє проектування експозиції (розробка ескізного проєкту, експозиційне обладнання, експозиційні матеріали). Основні принципи та методи побудови експозиції у музеях різних профілів.

Науково-дослідницька робота музеїв

Основні напрямки музеєзнавчих досліджень у музеях різних профілів. Планування та організація науково-дослідницької роботи музею.

Музеї як дослідницькі центри. Завдання наукової роботи музеїв. Планування та організація науково-дослідницької роботи музею. Специфіка наукової роботи різних відділів музею (експозиційних, науково-освітнього, методичного, фондів, охорони пам'яток, ін.). Вчена рада музею. Профільні та музезнавчі дослідження. Основні напрямки музезнавчих досліджень у музеях різних профілів. Тематика наукових досліджень. Музезнавчі дослідження в галузі музейної комунікації. Результати науково-дослідної роботи працівників музеїв: виставки, експозиції, каталоги, методичні розробки, екскурсії, статті, ін.

Культурно-освітня діяльність музеїв

Види та форми культурно-освітньої роботи музеїв. Екскурсійна робота. Класифікація екскурсій. Оглядові і тематичні екскурсії. Поділ екскурсій за змістом (тематичні, оглядові); за складом відвідувачів (для школярів, військових, селян, вчених тощо); за цільовим призначенням (навчальні, загальноосвітні, вузькоспеціалізовані); за місцем проведення (пам'ятки природи, історичні місця тощо); за способом пересування (пішохідна, автобусна, комбінована); за методом роботи (за наперед поставленими завданнями або з аналізом окремих експонатів). Особливості підготовки музейної екскурсії. Етапи підготовки методичної розробки екскурсії. Вимоги до екскурсоводів.

Інші форми масової роботи музейних закладів: лекція, конференція, консультація, презентація, тематичний вечір, акція, конкурс, ін.

Нові технології в галузі музейної комунікації.

Музейна педагогіка та музейна соціологія

Навчально-виховний процес, як складова частина музейної діяльності. Предмет дослідження музейної педагогіки. Музейна педагогіка – теоретична база культурно-освітньої діяльності музеїв. Дослідження музейних форм комунікації. Формування «музейної культури» відвідувача. Інтерактивні форми роботи музею. Методи активізації відвідувачів: ігровий, театралізований, діалог, дискусія, квест, ін.

Музей, як соціальний інститут. Проведення соціологічних досліджень: виявлення через діяльність музею суспільних потреб; вплив музею на суспільство; специфіка функціонування пам'яток історії та культури в музейному середовищі; вивчення відношення різних груп населення до музею, їх потреб і ціннісних орієнтирів; взаємозалежність між внутрішньомузейною та позамузейною діяльністю. Музейно-педагогічні та музейно-соціологічні дослідження в культурно-освітній діяльності музейних закладів.

Законодавство України про охорону, збереження і використання предметів

Музейного фонду України

Правові засади діяльності музеїв України. Збереження, відтворення та охорона культурно-історичного середовища. Конституція України (Ст. 11, 54, 66). Основи законодавства України про культуру. (Р. III. Ст. 14. Збереження і використання культурних цінностей). Закон України «Про музеї та музейну справу» (Р. I. Ст.1. Музеї, їх основні завдання та напрями діяльності. Ст. 3. Національна музейна політика. Р. II. Види музеїв. Порядок створення і матеріальна база музеїв. Ст. 7. Створення музеїв). Закон України «Про охорону археологічної спадщини». Закон України «Про охорону культурної спадщини». «Положення про Музейний фонд України» від 20 липня 2000 р. Положення «Про Державний реєстр національного культурного надбання» від 12 серпня 1992 р.

Музейна мережа України в умовах війни та окупації

Втрати музеїв, що функціонували на територіях окупованих Автономної Республіки Крим, окремих областей Сходу та Півдня України у 2014–2022 рр. Повномасштабна агресія РФ проти України та втрати Музейного фонду держави. Документування злочинів проти культурної спадщини України та заходи щодо збереження музейних предметів.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Закони

1. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29.06.1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про внесення змін до Закону України «Про музеї та музейну справу»: Закон України від 05.11.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1709-17#Text>
3. Основи законодавства України про культуру: Закон України від 14.02.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-12#Text>

Основна література

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: Посібник / Перекл. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. Львів : Літопис, 2003. 632 с.
2. Волинський музейний вісник: Музеї у дослідженні та збереженні пам'яток культурної спадщини західноукраїнських етнічних земель. Наук. зб. : Вип. 4. / упр-ня культури і туризму Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейн. справи ВНУ ім. Лесі Українки ; / упоряд. А. Силук, Є. Ковальчук. Луцьк, 2012. 282 с.
3. Екстремальна ситуація в музеях та заповідниках (пожежа, аварія інженерно-технічних комунікацій, порушення температурно-вологісного режиму, біологічні пошкодження, паводки, акти вандалізму та крадіжки). Методичні матеріали семінару-практикуму (17–22 верес. 2007 р.). Київ, 2007. 193 с.
4. Маньковська Р. В. Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть. Львів: Простір-М, 2016. 408 с.
5. Микульчик Р. Словник-довідник термінології музейництва. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. 128 с.
6. Музеєзнавство: словник базових термінів / укладач-упорядник Л. М. Міненко; за заг. ред. к.і.н. , полковника В. В. Карпова. Київ : Фенікс; Національний військово-історичний музей України, 2013. 152 с.
7. Музей, менеджмент і освітня діяльність. Львів: Літопис, 2009. 224 с.
8. Норріс Л., Тісдейл Р. Креативність у музейній практиці+ пер. з англійської А. Коструби, Г. Кузьо, О. Омельчук, Є Червоного. Київ: видавець Чередниченко А. М., 2017. 192 с.
9. Овчарова О. В., Якушева-Омелянчик Р. А., Сургай Л. С. Словник-довідник музейного працівника. Київ: Видавництво «Кий», 2013. 461 с.
10. Музеєзнавство. *Праці Центру пам'яткознавства* : Зб. наук. пр. / Титова О. М. (гол. ред.), Акуленко В. І., Бесова Л. М. [та ін.]; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. Вип. 25. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2014. С. 92–152.
11. Прищепа О. П. Основи музеєзнавства. Навчально-методичний посібник. Рівне, 2006. 104 с.
12. Руденко С. Б. Музейна пам'ятка : соціокультурна сутність та місце в системі історико-культурних цінностей : моногр. Київ : НАКККіМ, 2012. 120 с.
13. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: Навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 428 с.
14. Салата О. О. Основи музеєзнавства : навч.-метод. посіб. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛІТД», 2015. 164 с.
15. Шевченко В. В. Музеєзнавство: Навч. посібник для дистанційного навчання. Київ : Університет «Україна», 2007. 288 с.
16. Якубовський В. І. Музеєзнавство. Підручник. Кам'янець-Подільський ; ПП Мошак М. І., 2010, 352 с.
17. Key Concepts of Museology / Пер. с фр. А. Урядниковой ; ed. by A. Desvallées, F. Mairesse. P. : Armand Colin, 2010. 90 p.

Інтернет-ресурси

18. Волинський краєзнавчий музей. URL: <http://volyn-kray-mus.at.ua/>
19. European Museum Forum. URL: <https://www.europeanforum.museum/>

20. International Coalition of Sites of Conscience. URL: <http://www.sitesofconscience.org>
21. International Committee For Museology. URL: <https://www.icofom.mini.icom.museum/>
22. ICOFOM Study Series. URL: <http://network.icom.museum/icofom/publications/our-publications/>
23. International Council of Museums. URL: <http://icom.museum/>
24. ICOM News Magazine. URL: <http://icom.museum/media/icom-news-magazine/>
25. International movement for a new Museology. URL: <http://www.minom-icom.net/>
26. Museological News. URL: <http://network.icom.museum/icofom/icofom-news/museological-news/>

МУЗЕЙНІ ЦЕНТРИ СВІТУ

Провідні тенденції розвитку музеїв світу у XXI ст.

Видозміна в сучасному суспільстві поглядів на роль і місце музеїв у соціумі. Міжнародне законодавство про музеї і музейну справу. Роль міжнародних музейних організацій у визначенні перспектив світового музейництва. Потреба застосування у діяльності музеїв інноваційних технологій, спричинених переходом до «суспільства інформації». Економічні аспекти управління музейними центрами, їх фінансування. Грантова підтримка діяльності музейних центрів.

Інтерактивність як засіб розвитку музейного закладу. Нові види музейної комунікації. Важливість подальшої інтеграції туристичної індустрії в систему музеїв та інших закладів, які несуть відповідальність за національну культурну та природну спадщину, залучення додаткових коштів для їх розвитку. Міжмузейна співпраця, взаємини музейних центрів світу з суспільством і державою.

Міста континентів як музейні центри світового значення

Поява і розвиток міст – зосереджень музейних закладів. Соціокультурний складник їх функціонування у різні історичні періоди. Культурне середовище міст – вагомий чинник їх становлення як провідних музейних осередків. Роль представників соціальної (світської та духовної) еліти у перетворенні міст у музейні центри.

Збірки музеїв і галерей Європи як цінні культурні надбання людства.

Роль музейних центрів європейського континенту у розвитку туризму

Історія виникнення та розвитку провідних музеїв і галерей Європи. Найвідоміші експонати і фондові збірки. Інновації в діяльності та управлінських рішеннях, роль у розвитку туристичної індустрії (на прикладах музеїв: Лувр, Музей д'Орсе, Центр Жоржа Помпіду (Париж); музеї Ватикану (Рим); Британський національний музей, Музей Альберта і Вікторії, Музей мадам Тюссо, Тауер – музейний комплекс з колекціями бойової зброї і коштовностей британської корони, Галерея Тейт (Лондон); музей Прадо (Мадрид); Рейксмузеум (Амстердам), музей Рембрандта (Гаага); Дрезденська картинна галерея; Художньо-історичний музей, Музей історії мистецтв XIX і XX ст., музей в палаці Бельведер (Відень); музеї Греції, Данії, Польщі, Литви, Норвегії, Португалії, Швеції, Фінляндії, Чехії, інших країн Європи).

Музейні центри України

Основні тенденції розвитку провідних музейних центрів України у XXI ст. Характеристика експозицій, фондових збірок, особливостей роботи з вітчизняними та іноземними туристами, креативні менеджерські рішення у музеях: **Києва:** Національний музей історії України, Національний художній музей України, Національний музей Тараса Шевченка, Музей мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків, Музей історичних коштовностей України, Музей історії України у Другій світовій війні, Національний музей «Меморіал жертв Голодомору», Музей Революції Гідності, ін.; **Львова:** Львівський історичний музей, Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького, Державний

меморіальний музей Михайла Грушевського, музей Івана Франка, ін.; Дніпра: Дніпропетровський національний історичний музей імені Д. І. Яворницького, ін.

Музейні зібрання азіатського континенту як цінні культурні надбання людства. Роль музейних центрів Азії в розвитку туризму

Історія виникнення та розвитку провідних музеїв азіатського континенту. Найвідоміші експонати і фондові збірки. Інновації в діяльності та управлінських рішеннях, роль у розвитку туристичної індустрії (на прикладах музеїв: музей історії Єрусалиму, музей країн Біблії, Вад Яшем (Ізраїль); палацовий комплекс-музей «Гугун» («Давні палаці»), історичний музей Мавзолей Мао Цзедуна, Велика китайська стіна (Китай); Тадж-Махал, національний музей Індії (Індія); Голуба мечеть (мечеть Султана Ахмета), музей храму св. Софії (Айя Софія), палац Топкапи (Туреччина); Токійський національний художній музей, музей дзюдо (Японія).

Музейні зібрання американського континенту як цінні культурні надбання людства. Роль музейних центрів Північної та Південної Америки в розвитку туризму

Історія виникнення та розвитку провідних музеїв азіатського континенту. Найвідоміші експонати і фондові збірки. Інновації в діяльності та управлінських рішеннях, роль у розвитку туристичної індустрії (на прикладах музеїв: Національний музей, Історичний музей, Музей індіанців (Бразилія); Національний антропологічний музей (з колекціями предметів цивілізації майя та ацтеків), Музей природничої історії (Мексика); Національна галерея мистецтв, Смітсонівський музей авіації і космосу, Метрополітен-музей, Уїтнівський музей американського мистецтва, ін. (США); Національна галерея, Національний музей науки і техніки, Канадський музей природи (Канада).

Музейні зібрання африканського континенту як цінні культурні надбання людства. Роль музейних центрів Африки в розвитку туризму

Історія виникнення та розвитку провідних музеїв азіатського континенту. Найвідоміші експонати і фондові збірки. Інновації в діяльності та управлінських рішеннях, роль у розвитку туристичної індустрії (на прикладах музеїв: Музей етнографії і давньої історії, Національний музей античності (Алжир); Єгипетський музей, Долина царів, історичний комплекс пам'яток «Піраміди» у Гізі (Єгипет); Музей Трансвааля, Муніципальна художня галерея, Військовий музей (ПАР).

Музейні зібрання Австралії та Океанії як цінні культурні надбання людства. Роль музейних центрів регіону в розвитку туризму

Історія виникнення та розвитку провідних музеїв азіатського континенту. Найвідоміші експонати і фондові збірки. Інновації в діяльності та управлінських рішеннях, роль у розвитку туристичної індустрії (на прикладах музеїв: Природничо-науковий музей, Національна художня галерея Нового Південного Уельсу, Національний морський музей (Австралія); Рожевий сад Парнела, музей транспорту і техніки, Національна галерея мистецтв (Нова Зеландія).

Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Гаврилюк С. Музеї світу в умовах пандемії COVID-19: проблеми і досвід виживання. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 10. Луцьк : ПП «Волинська друкарня», 2020. С. 83–87.

2. Гаврилюк С. Перспективи музеїв як об'єктів культурного туризму. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. Луцьк, 2019. № 7 (380). С. 144–153.

3. Гаврилюк С. Провідні тенденції розвитку музеїв світу у XXI ст. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 11. Луцьк : ПП «Волинська друкарня», 2021. С. 5–8.

4. Гаврилюк С. Створення та діяльність міжнародних музейних організацій. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. Луцьк, 2018. № 6 (379). С. 156–164.
5. Гончарова О. М. Художні музеї США та Канади. Навч. посібник. Київ : Вид. центр КНУКіМ, Логос, 2018. 160 с.
6. Зубар М. Ф. Функції та завдання трансформації музею як культурної інституції в умовах сьогодення. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2017. Вип. 31. С. 44–49.
7. Маньковська Р. В. Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть. Львів: Простір-М, 2016. 408 с.
8. Яковець І. О. Художній музей ХХІ століття: монографія. Черкаси : Вовчок О. Ю., 2016. 463 с.
9. Deanna MacDonald and Geoffrey Smith. 100 Best Paintings in New York. Northampton : Interlink Books, 2008. 249 p.

Інтернет-ресурси:

1. Британський музей. URL: <http://www.thebritishmuseum.ac.uk/>
2. Лувр. URL: <http://www.louvre.fr/llv/commun/home.jsp>
3. Прадо. URL: <http://www.museodelprado.es/>
4. Музей Метрополітен. URL: <http://www.metmuseum.org/>
5. Музей Пола Гетті. URL: <http://www.getty.edu/museums/about.html>.
6. Музей американського мистецтва Смітсонівського інституту. URL: www.si.edu/museums/american-art-museum.
7. Музей американського мистецтва Вітні. URL: www.whitney.org.
8. Колекції більше 2000 музеїв світу. URL: <https://artsandculture.google.com/partner>
9. Віртуальні екскурсії по музеях та історичних місцях (проект Національної історичної бібліотеки України). URL: <https://nibu.kyiv.ua/virttour/?fbclid=IwAR1NZNu-uDgjCN2Dy1CWgmtCwT6KBWKYM5pfUJwr38GSMDMHDOSImnhHcnc>

ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО

Пам'яткознавство як наукова дисципліна. Історіографія та джерела курсу

Становлення пам'яткознавства як наукової дисципліни. Основні поняття: пам'яткознавство, історичне пам'яткознавство, пам'ятка, рухома і нерухома пам'ятка, пам'ятки загальнонаціонального та місцевого значення, культурна спадщина, об'єкт культурної спадщини тощо. Стан наукової розробки теми у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Внесок українських учених у становлення пам'яткознавства як наукової дисципліни. Збірки архівів України, Республіки Польща, інших держав, публікації документів і матеріалів про пам'яткознавство України. Матеріали про вивчення та збереження історико-культурної спадщини в музеях і бібліотеках України. Нормативно-правова база сучасного пам'яткознавства та пам'яткоохоронної діяльності в Україні. Закон України «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.).

Становлення нормативно-правової бази пам'яткознавства в українських землях у ХІХ – на початку ХХ ст.

Теоретичні засади вивчення і збереження культурної спадщини в Російській імперії. Законодавчі державні та церковні установи Російської імперії: Міністерство внутрішніх справ, Синод, Статистичний комітет, ін. Поняття пам'ятки в російському пам'яткознавстві ХІХ – початку ХХ ст. Дискусія щодо змісту терміна «пам'ятка старовини». Російське законодавство першої половини ХІХ ст. про охорону пам'яток світської та церковної старовини. Російське законодавство другої половини ХІХ – початку ХХ ст. про світські і церковні пам'ятки. Нормативно-правова база пам'яткознавства в українських землях під владою монархії Габсбургів.

Пам'яткознавство в українських землях у XIX – на початку XX ст.

Зародження пам'яткознавчої діяльності в Наддніпрянській Україні. Заснування науково-громадських осередків. Губернські статистичні комітети. Питання охорони пам'яток у діяльності державних установ і громадських організацій Російській імперії (друга половина XIX – початок XX ст.). Пам'яткознавча діяльність Київської археографічної комісії. Історичне товариство Нестора літописця, Київське товариство охорони пам'яток старовини і мистецтва, ін. науково-громадські осередки в обговоренні теоретичних засад пам'яткознавства, охороні пам'яток історії та культури українських земель. Губернські вчені архівні комісії. Роль загальноросійських археологічних з'їздів у розробці понятійно-категоріального апарату пам'яткознавства, активізації пам'яткоохоронної діяльності. Проблеми у здійсненні пам'яткознавчої роботи в самодержавній Росії. Пам'яткознавча діяльність Михайла Максимовича, Володимира Антоновича, Івана Каманіна, Миколи Біляшівського, Ореста Левицького, Михайла Грушевського.

Австрійське пам'яткоохоронне законодавство XIX – початку XX ст. Нормативно-правові документи крайових органів влади Галичини (друга половина XIX – початок XX ст.). Питання охорони пам'яток у діяльності державних установ і громадських організацій Австрійської (Австро-Угорської) імперії. Участь учених Львівського та Чернівецького університетів, Ставропігійського інституту у Львові в розвитку пам'яткознавства. Створення та діяльність музейних закладів.

Розробка питань пам'яткознавства і доля українських пам'яток у 1917–1921 рр.

Заходи українських національних держав з обговорення теоретичних питань пам'яткознавства, забезпечення вивчення та збереження культурної спадщини. Перші спроби створення державних органів охорони пам'яток в Україні у період 1917–1919 рр. Повернення з Росії української історико-культурної спадщини – одне з вагомих зовнішньополітичних завдань у 1918 р. Пам'яткоохоронна діяльність національних українських урядів у 1917–1921 рр. Дискусії щодо змісту категорії «пам'ятка». Формування більшовицького пам'яткоохоронного законодавства у 1918–1921 рр.

Здобутки і втрати пам'яткознавства на теренах радянської України у 1920-х – 1930-х рр.

Радянське законодавство 1920-1930-х рр. про пам'ятки історії та культури. Монументальна пропаганда. Основні напрями пам'яткоохоронної діяльності громадських об'єднань і товариств радянської України до Другої світової війни. Роль історичних комісій, етнографічної комісії, комітетів ВУАН у розвитку українського пам'яткознавства у 1920-х–1930-х рр. Діяльність Михайла Грушевського, Федора Ернста, Юхима Сіцинського, Дмитра Яворницького, інших діячів науки і культури з вивчення і збереження пам'яток. Трагізм українського пам'яткознавства в умовах сталінської тоталітарної системи (1930-ті роки). Репресоване пам'яткознавство. Нищення церковної старовини.

Пам'яткознавство й пам'яткоохоронна справа в західноукраїнських землях міжвоєнного періоду (1921–1939 рр.)

Правове забезпечення пам'яткоохоронної діяльності. Специфіка ставлення урядів Другої Речі Посполитої, Румунії та Чехословаччини до української культурної спадщини. Створення та діяльність в Західній Волині пам'яткоохоронних наукових товариств і музейних закладів. Внесок українських наукових і громадських осередків, музейних закладів Східної Галичини, Буковини, Закарпаття у збереження національної культурної спадщини. Пам'яткознавець Іларіон Свенціцький. Діяльність у царині пам'яткознавства й пам'яткоохоронної справи митрополита УГКЦ Андрея Шептицького, археолога Ярослава Пастернака, музейника Анатолія Дублянського, інших особистостей.

Доля української культурної спадщини в період Другої світової війни

Занепад пам'яткоохоронної справи в радянській Україні на початковому етапі війни (вересень 1939 р. – червень 1941 р.). Втрати пам'яток після приєднання частини західноукраїнських земель до СРСР (1939 рік та 1940 рік). Нищення української культурної спадщини внаслідок бойових дій німецько-радянської війни (червень 1941 р. – жовтень 1944 р.). Підсумки втрат Україною пам'яток історії та культури в період війни.

Тенденції розвитку пам'яткознавства і пам'яткоохоронної справи в Україні у другій половині 1940-х – 1980-х рр.

Радянське законодавство про пам'яткознавство та організацію пам'яткоохоронної діяльності. Політико-ідеологічний підхід до охорони культурної спадщини. Трагізм становища сакральної спадщини наприкінці 1950-х – у першій половині 1960-х років. Паспортизація пам'яток України у 1960-х рр. Участь України у міжнародних заходах щодо збереження культурної спадщини. Актуалізація на початку 1960-х рр. створення розгалуженої мережі музейних закладів. Формування та реорганізація державних органів охорони пам'яток.

Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОПШ) у другій половині 1960-х – у 1980-х рр., розробка Товариством теоретичних засад пам'яткознавства. Дискусія кінця 1970-х – 1980-х років щодо терміну «пам'ятка». Закон Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» (1978 р.). Розгортання діяльності історико-культурних заповідників, музейних закладів.

Початок підготовки Зводу пам'яток історії та культури України. Започатковані часописом УТОПШ «Пам'ятки України» програми: «Забуті могили», «Некрополі України», «Фортеці України», «Шевченківські місця в Україні», «Часи козацькі», ін. Співпраця УТОПШ із закордонними пам'яткознавчими організаціями. Залучення Українського фонду культури, Всеукраїнської спілки краєзнавців (кінець 1980-х рр.) до пам'яткоохоронної справи. Внесок у розробку пам'яткознавства Михайла Брайчевського, Григорія Логвина, інших громадських діячів.

Стан і перспективи пам'яткознавства і пам'яткоохоронної діяльності у незалежній Україні

Концептуальні засади здійснення пам'яткоохоронної діяльності в Україні в добу незалежності. Конституція України 1996 р. про охорону культурної спадщини. Закони України щодо збереження культурної-спадщини: «Основи законодавства про культуру» (1992 р.), «Про музеї та музейну справу» (1995 р.), «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.), «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.), «Про утворення Державної служби охорони культурної спадщини» (2002 р.) тощо.

Державна система охорони пам'яток історії та культури в Україні. Пам'яткоохоронні державні органи та громадські організації. Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (1990-ті рр. – перші два десятиліття XXI ст.). Створення та діяльність Центру пам'яткознавства НАН України та УТОПШ. Підготовка Зводу пам'яток історії та культури України. Методичні рекомендації по підготовці матеріалів Зводу пам'яток історії та культури України (1993 р.).

Проблема розшуку та повернення історико-культурних пам'яток в Україну. Проблема реставрації та консервації історико-культурних пам'яток. Сучасна пам'яткознавча діяльність музейних закладів. Роль Всеукраїнської спілки краєзнавців України у розвитку пам'яткознавства та пам'яткоохоронної діяльності. Внесок закладів вищої освіти України, наукових інституцій у розвиток пам'яткознавства. Роль бібліотек і архівів у системі охорони та збереження пам'яток. Перспективи розвитку української пам'яткознавчої науки.

Внесок українських істориків, археологів, мистецтвознавців в українську пам'яткознавчу науку і пам'яткоохоронну діяльність (1990-ті рр. – перші два десятиліття XXI ст.)

Пам'яткознавча діяльність Олени Апанович, Сергія Заремби, Петра Тронька, Петра Толочка, Бориса Возницького, Вячеслава Горбика, Віктора Акуленка, Віктора Вечерського, Леоніда Гріффена, Олени Титової, Петра Ричкова, Сергія Кота, Руслани Маньковської, Богдана Колоска. Роль науковців Центру пам'яткознавства НАН України та УТОПШК, Інституту археології НАН України, Інституту історії НАН України, Інституту українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, Інституту археографії імені М. Грушевського НАН України, інших наукових установ у розвитку і окресленні перспектив українського пам'яткознавства, підготовці Зводу пам'яток історії та культури України.

Класифікація пам'яток. Археологічна спадщина в сучасному українському суспільстві

Класифікація пам'яток (згідно Закону України «Про охорону культурної спадщини», 2000 р.). Типи і види пам'яток, їх характеристика. Поняття археологічної пам'ятки та його еволюція. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.). Сучасний стан досліджень археологічної спадщини. Пам'ятки археології України. Актуальні проблеми охорони та використання пам'яток археології.

Пам'ятки історії в системі культурної спадщини

Поняття «пам'ятка історії». Класифікація історичних пам'яток. Дискусії представників пам'яткознавчої науки щодо дефініції «пам'ятки історії», висловлені у наукових публікаціях (Л. Гріффен, Л. Федорова, ін.). Пам'ятки державного устрою та суспільного життя в Україні. Відображення в пам'ятках історії національно-визвольного руху українців. Дослідження пам'яток воєнної історії. Сакральні пам'ятки. Некрополістичні пам'ятки.

Пам'ятки монументального мистецтва: вивчення та охорона

Поняття пам'ятки монументального мистецтва. Класифікація такого виду пам'яток, характеристика. Пам'ятки монументального мистецтва України. Вивчення і збереження пам'яток монументального мистецтва: історична ретроспектива і сучасний стан.

Пам'ятки архітектури і пам'ятки містобудування

Пам'ятки архітектури: проблеми визначення та класифікації. Поняття пам'ятки містобудування, особливості цих пам'яток, їх класифікація, місце в системі культурної спадщини. Збереження, охорона та використання пам'яток архітектури та пам'яток містобудування в Україні.

Пам'ятки науки і техніки

Феномен пам'ятки науки і техніки. Класифікація пам'яток науки і техніки (за Л. Гріффеном та В. Константиновим). Пам'ятки науки і техніки в музейних зібраннях. Нерухомі пам'ятки техніки, проблеми їх вивчення і збереження.

Ландшафтні пам'ятки. Об'єкти садово-паркового мистецтва

Ландшафтна концепція і пам'яткознавство. Ландшафтні пам'ятки, їх вивчення та збереження в Україні. Світовий досвід збереження ландшафтних об'єктів культурної спадщини. Об'єкти садово-паркового мистецтва як поєднання паркового будівництва з природними або створеними людиною ландшафтами, особливості їх вивчення та збереження в Україні.

Культурна спадщина в анексованому Росією Криму та в зоні ведення бойових дій на Сході України (2014–2022 рр.). Втрати об'єктів культурної спадщини і

пам'яткоохоронні заходи в Україні у період повномасштабної агресії Росії (2022–2023 рр.).

Збройні конфлікти як фактор небезпеки для культурної спадщини. Законодавче регулювання в Україні захисту культурної спадщини та культурних цінностей у випадку збройного конфлікту.

Доля об'єктів культурної спадщини Криму у 2014–2022 рр.: «археологічні розкопки» Херсонесу Таврійського, псевдодослідження Бахчисарайського палацу кримських ханів, комплексу пам'яток Судацької фортеці VI–XVI ст., палаців в Алупці та Лівадії, Кримської астрофізичної обсерваторії, середньовічного міста-фортеці Чуфут-Кале, культурного ландшафту «печерних міст» Кримської Готії (Мангуп-Кале та Ескі-Кермен), ін. Реставрація чи вандалізм пам'яток архітектури Криму. Доля музейних зібрань. Міжнародний суд щодо «скіфського золота» – експонатів з музеїв Криму, ще до анексії відправлених на виставки за кордон, проблеми повернення його в Україну.

Загрози втрати об'єктів культурної спадщини на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей. Проблема «чорної археології», руйнування численних курганів.

Нищення об'єктів культурної спадщини на територіях Харківської, Сумської, Чернігівської, Київської, Херсонської, Запорізької, інших областей під час повномасштабного російського вторгнення у 2022 р. Пограбування музеїв, галерей, культурних заповідників. Заходи держави і громадськості щодо збереження культурних надбань. Міжнародні механізми захисту культурної спадщини на окупованих територіях і впровадження їх в Україні. Ініціатива Українського культурного фонду «Мапа культурних втрат».

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Закони та нормативні акти

1. Конвенція «Про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини» (1972). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Конвенція «Про охорону нематеріальної культурної спадщини» (2003). URL: <https://unesco.mfa.gov.ua>
3. Концепція державної політики реформування сфери охорони нерухомої культурної спадщини (2017). URL: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245358162
4. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України (1999). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
5. Про культуру: Закон України (2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
6. Про музеї та музейну справу: Закон України (1995). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
7. Про охорону культурної спадщини: Закон України (2000). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1805-14>.
8. Про охорону археологічної спадщини: Закон України (2004). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15>
9. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України. (2011) URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>

Основна література

1. Актуальні питання виявлення і дослідження пам'яток історії та культури. 2 Ч. Ч. 1. Київ : Інститут історії України НАН України, 1999. 255 с.
2. Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні (1917–1990). Київ : Вища школа, 1991. 273 с.
3. Вечерський В. Фортеці й замки України. Київ : Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень, 2011. 664 с.
4. Гаврилюк С. В. Історичне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок XX ст.): монографія. 2-е вид., доп. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 536 с.

5. Гріффен Л., Константинов В. Титова О. Пам'ятки техніки. Київ, 2010. 127 с.
6. Денисенко Г. Г. Воєнна історія України в контексті дослідження і збереження культурної спадщини. Київ : Інститут історії України НАН України, 2011. 289 с.
7. Журба О. І. Київська археографічна комісія. 1843–1921. Нарис історії і діяльності. Київ, 1993. 246 с.
8. Заремба С. Нариси з історії українського пам'яткознавства. Київ : ТОВ Видавництво «Аратта», 2002. 204 с.
9. Заремба С. З. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність. Київ : Логос, 1995. 447 с.
10. Збережена спадщина (Українському товариству охорони пам'яток історії та культури – 40 років): Збірник матеріалів і документів / упорядн. Титова О., Пархоменко М., Демиденко О. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2007. 280 с.
11. Збірник нормативно-правових актів сфери охорони культурної спадщини / автори-упорядники Сердюк О., Бобровський Т., Кириленко Л. Чернігів : ВАТ «РВК «Деснянська правда», 2011. 796 с.
12. Історико-культурна спадщина: проблеми дослідження і збереження : монографія. Редкол. В. О. Горбик, О. П. Дорошко, С. І. Кот та ін. Київ : Інститут історії України НАН України, Інститут туризму ФПУ, 1998. 399 с.
13. Каткова Т. Г. Правова охорона культурної спадщини в Україні. Харків : Право, 2008. 216 с.
14. Кот С. Повернення і реституція культурних цінностей у політичному та культурному житті України (XX – поч. XXI ст.) : монографія. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. 1020 с.
15. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С. І. (відп. ред.), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., ін. Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 486 с.
16. Маньковська Р. В. Музеї України у суспільно-історичних викликах XX – початку XXI століть. Львів : Простір-М, 2016. 408 с.
17. Основи пам'яткознавства / наукові редактори Леонід Гріффен, Олена Титова / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК; International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group. Бо-Басен (Маврикій)-Київ : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2017. 635 с.
18. Охорона культурної спадщини. Нормативна база: Збірник документів (3-тє видання, доповнене, перероблене). Авт.-упор. Пархоменко М. Т., Титова О. М., Рудика Н. М., Левада М. Є. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2010. 388 с.
19. Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань: зб. док. / Упор. Л. В. Прибега та ін. Київ : Інститут культурології Академії мистецтв України, 2009. 416 с.
20. Пам'яткознавчі студії в Україні: теорія і практика. / Упорядн. С. І. Кот, В. О. Горбик, Г. Г. Денисенко та ін. Київ : Інститут історії України НАН України, 2007. 336 с.
21. Федорова Л. Д. Діяльність Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва зі збереження культурної спадщини України (1910–1920 рр.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2008. 296 с.
22. Федорова Л. Д. З історії пам'яткоохоронної та музейної справи у Наддніпрянській Україні. 1870–1910-і рр. Київ : Інститут історії України НАН України, 2013. 373 с.

Інтернет ресурси:

23. International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property. URL: <https://www.iccrom.org/>
24. International Council on Monuments and Sites. URL: <http://www.icomos.org/en/>
25. International Union of Architects. URL: <https://www.uia-architectes.org/>
26. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <https://en.unesco.org/>
27. World Heritage Centre UNESCO. URL: <https://whc.unesco.org/>

КУЛЬТУРНИЙ ТУРИЗМ

Визначення культурного туризму та його основні дефініції

Культурний туризм. Історичний туризм. Культурно-пізнавальний туризм. Історико-культурний туризм. Різноманітність культурного туризму. Наукові підходи щодо висвітлення суті поняття «культурний туризм». ICOMOS (Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць) про суть культурного туризму. Визначення культурного туризму у Хартії з культурного туризму. Формулювання суті культурного туризму у працях дослідників: форма туризму; сучасна технологія розвитку туризму; подорож; переміщення за межі постійного проживання; форма споживання і рекреаційної діяльності; вид економічної діяльності; чинник та інструмент зближення народів; «ідеальна сфера для дослідження природи культурного відтворення»; споживання мистецтва, фольклору та ін. Ознаки інших видів туризму у визначенні поняття культурний туризм. Основні підходи до визначення культурного туризму: технічний, концептуальний. Основні риси культурного туризму. Основні фактори виділення культурного туризму як специфічного сектору в системі туризму.

Історичні етапи в розвитку культурного туризму

Питання періодизації культурного туризму. Основні етапи в розвитку туристичного руху за періодизацією І. Єджейчик. Особливості періодизації, запропонованої В. Орловською. Питання часу виокремлення культурного туризму як специфічного виду туристичної активності. Поїздки з пізнавальною метою в часи Стародавнього Єгипту, Античної Греції і Риму. Розвиток певних видів культурного туризму в епоху Середньовіччя. Зміни в мотивації пізнавальних поїздок в епоху Відродження. Особливості пізнавальних поїздок у XVIII ст. Створення об'єднання любителів подорожувати. Специфіка мандрівок XIX ст. (учасники). Зародження культурно-пізнавального туризму. Виділення культурного туризму у самостійний вид туризму. Поява поняття «культурний туризм» на міжнародному рівні. Культурний туризм як масовий напрям. Особливості розвитку культурного туризму на початку XXI ст. Культурний туризм як «парасольковий» термін.

Культурний туризм у сучасному соціокультурному просторі

Місце культурного туризму у теорії і практиці світового туризму на сучасному етапі. Культурний туризм як специфічний вид туризму. Культурний туризм як елемент інших видів туризму. Основна мета культурного туризму. Об'єкти культурного туризму. Туристичний ресурс в контексті культурного туризму. Роль культурного туризму в утвердженні толерантності і формуванні шанобливого ставлення до культури інших народів. Сучасні тренди туристсько-екскурсійної діяльності і їх роль в розвитку культурного туризму: вільне пересування, тури вихідного дня, самостійні подорожі, онлайн-сервіс та ін. Місце культурного туризму у соціально-економічному розвитку територіальних громад. Досвід територіальних громад України з використання об'єктів культурної спадщини у туризмі. Програми розвитку культури і туризму у територіальних громадах України.

Фактори розвитку культурного туризму

Культурний туризм як головний напрям масової туристської активності. Причини різкого зростання культурно-туристської діяльності. Процес «професіоналізації» в дозвілєвій діяльності. Основні чинники розвитку культурного туризму з боку попиту і пропозиції послуг. Причини зростання кількості і різноманітності культурних пам'яток. Інвестиції у формування культурних об'єктів. Розвиток творчих культурних індустрій і поява нових культурно-туристичних дестинацій як наслідок постіндустріальної економіки. Розширення складу об'єктів, що визначаються як культурні за рахунок

залучення в сферу культурного споживання об'єктів, що відображають виробничу і побутову традицію. Поширення державних, регіональних, між- і наддержавних форм підтримки і стимулювання культурного туризму. Зростання доступності інформації про культурний розвиток і визначні пам'ятки в умовах тотального поширення сучасних технологій. Культурний туризм як важливий засіб ідентифікації (етнічної, національної, конфесійної, культурної) і забезпечення культурного розмаїття. Зростання символічної (знакової) цінності туризму для диференціації статусної позиції. Підвищення значення дозвілля (а не роботи) як засобу самореалізації. Культурний туризм як засіб саморозвитку.

Тенденції розвитку культурного туризму

Зростання відвідувань туристами культурних пам'яток. Концентрація культурного туризму в містах та причини, що спричинили цю тенденцію. Причини зростання ролі внутрішнього культурного туризму (національного та регіонального) у порівнянні з в'їзним. Переважання «екскурсантів» над «туристами». Зростання розважальної функції відвідування культурних пам'яток (з метою отримання вражень, а не знань). Причини поширення «псевдокультурних» пам'яток (штучно створених імітацій). Місце пізнавального аспекту в системі сучасного культурного туризму і причини його збереження: неперевершеність, поліфункціональність культурних пам'яток. Зростання атрактивності символічних образів, що асоціюються з конкретною дестинацією. Атмосфера дестинації. Перетворення культурного туризму в індустрію вражень. Розвиток засобів підвищення креативності туристської пропозиції. «Фестивалізація» міст і місцевостей. Фестивалі. Культурно-етнічні і культурно-креативні квартали. Співучасті споживачів у виробництві вражень. Зростання «нових культурних відвідувачів». Тенденції до індивідуалізації життєвих моделей і зростання різноманіття туристських переваг. Культурний туризм як туристичний брендинг.

«Культурні» туристи

Суть поняття «культурні» туристи. Мотивація відвідування туристами тих чи інших культурних пам'яток. Розподіл культурних туристів по вираженості культурної мотивації. Тенденція до профілізації культурних туристів за типами мотивів і глибині очікуваного культурного досвіду. Типи культурних туристів за класифікацією Б. Мак-Керхера і Г. Кроса. Цільові туристи. Екскурсійні туристи. «Щасливо випадкові»; туристи. Казуальні туристи. Інцидентні туристи. Класифікації культурних туристів у працях М. Сущинської, Г. Карпової, Л. Хоревої та ін. Туристи, що практикують відвідування культурних пам'яток як привабливу форму рекреаційної діяльності. Туристи з низькою культурною мотивацією. Туристи з відсутніми культурними інтересами. «Квазі-культурні» туристи. Неоднорідність культурних туристів щодо мотивації їх туристської діяльності.

Нормативно-правова база культурного туризму

Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972), Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005), Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття (2001), Доповідь Всесвітньої комісії ЮНЕСКО з культури і розвитку «Наше творче розмаїття» (1996) та їх роль у розвитку культурного туризму. Хартія по культурному туризму (1976). Міжнародна хартія по культурному туризму (Управління туризмом у місцях спадщини, 1999). Закон України «Про туризм» про туристичні ресурси, організаційні форми та види туризму. Види туризму залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак. Закон України «Про туризм» про культурно-пізнавальний туризм. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року». Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму». Заходи, спрямовані на збереження культурної спадщини в рамках програми «Велике

будівництво». Ревіталізація об'єктів культурної спадщини і перспективи включення їх до культурно-туристичних маршрутів.

Ресурсна база культурного туризму

Сутність туристичних ресурсів. Властивості туристичних ресурсів. Рекреаційні ресурси. Види туристсько-рекреаційних ресурсів за виконуваними функціями. Ресурси місцевого, обласного, національного та світового значення. Основні компоненти туристсько-рекреаційного потенціалу об'єкту або території. Класифікація об'єктів культурної спадщини у Законі України «Про охорону культурної спадщини». Природокліматичні ресурси. Культурно-історична спадщина. Інфраструктура туризму. Матеріально-технічна база туризму. Людські та соціальні ресурси. Продукт для культурного туризму. Основні групи ресурсів культурного туризму. Власне культурні пам'ятки. Практики споживання культурних благ туристами. Види ресурсів культурного туризму: за часом формування; формою існування; культурним базисом; «рівнем» культури; включеністю туристських потоків в освоєння культурного середовища; функціями культурного об'єкту; фактором виготовлення туристичного продукту; формою споживання. Типи спадщини: пам'ятки історії та культури; культурні ландшафти; форми живої традиційної культури. Об'єкти культурної спадщини у розвитку культурного туризму у сільських і містечкових громадах.

Туристичні дестинації

Поява терміну «туристична дестинація». Суть поняття «туристична дестинація» за визначенням Всесвітньої туристичної організації та ін. Основні характеристики туристичної дестинації. Компоненти туристичної дестинації за визначенням вчених Данської академії туризму. Модель «чотири А». Модель «шість А». Історія туристичних дестинацій. Перша туристична дестинація. Типологія туристичних дестинацій: за прийнятною здатністю; за видами ресурсів; за масштабом; за видом туризму; за метою подорожі; за ступенем навантаження. Життєвий цикл туристичної дестинації. Основні етапи дестинації, їх характеристика: відкриття; зростання; розвиток; становлення; стагнація; спад; відродження. Тривалість етапів життєвого циклу дестинації.

Туристичні дестинації в Україні

Формування туристичних дестинацій в Україні та їх місце на світовому туристичному ринку. Регіональні дестинації в Україні за туристсько-рекреаційною ознакою та їх локальні типи. Туристичні дестинації України відповідно до адміністративно-територіального поділу. Особливості туристичних дестинацій України за запасами рекреаційних ресурсів; за концентрацією пам'яток національного значення; за кількістю закладів культури. Транскордонні дестинації в Україні. Приклади культурно-туристичних дестинацій в Україні.

Нематеріальна культурна спадщина як ресурс культурного туризму

Суть поняття «нематеріальна культурна спадщина». Конвенція «Про охорону нематеріальної культурної спадщини». Складові НКС. Елементи НКС у Національному переліку та Репрезентативному списку ЮНЕСКО. Включення НКС у сферу послуг культурного туризму. Вплив інтенсифікації процесу комодифікації на стан нематеріальної культурної спадщини, на трансформацію традиційної нематеріальної культури дестинації. Комерціалізація об'єктів культурної спадщини. Культурна апропріація. Необхідність формування системи обмежень у використанні НКС в туристичних дестинаціях. Використання НКС в системі туризму як чинник економічної активності місцевого населення і соціально-економічного розвитку територіальних громад. Роль народних промислів у розвитку культурно-пізнавального туризму територіальних громад в осередках ткацтва, деревообробки та ін. Закон України «Про народні художні промисли» про осередки народних художніх промислів. Традиції збиральництва та бджільництва у

розробці туристичних турів. Лісовий туризм. Грибний туризм. Ягідний туризм. Апітуризм. «Медове коло».

Музеї як складова культурного туризму

Музейний туризм як специфічна форма діяльності музеїв. Зародження музейного туризму в Україні. Співробітництво музеїв і туризму. Вплив туризму на діяльність музеїв. Основні завдання організації музейного туризму: визначення туристської спеціалізації; складання програми і маршруту; формування туристських потоків; створення рекламної продукції; пошук джерел фінансування. Форми музейного туризму: організовані групи; індивідуальні туристи. Розвиток музейного туризму у світі: Античність, Середньовіччя; Відродження; Просвітництво. Музейний туризм у XIX, XX – початку XXI ст. Музейний туризм у країнах Європи. Особливості розвитку музейного туризму у країнах Азії, Північної і Південної Америки, Австралії та Океанії, Африки. Розвиток музейного туризму в Україні. Перші публічні музеї в Україні. Сучасний стан музейного туризму. Віртуальні музеї. Регіональні особливості музейного туризму в Україні. Роль музейного туризму у розвитку територіальних громад. Створення нових музеїв у туристичних дестинаціях України. Музейний туризм Волині. Проблеми і перспективи розвитку музейного туризму в Україні.

Класифікація культурного туризму

Проблема класифікації культурного туризму. Підвиди культурного туризму. Класифікація культурного туризму у працях Мілени Драгічевич-Шешич за цілями поїздки: історичні, географічні, культурологічні подорожі, екологічний туризм. Класифікація культурного туризму за об'єктами: культурно-історична спадщина, актуальна культура. Класифікація за метою поїздки (відвідування), за критерієм діяльності та ін. Класифікація М. Сущинської. Позитивні риси класифікацій та їх недоліки. Інноваційні («нові», «нестандартні», «спеціалізовані») види туризму та можливість їх віднесення до культурного туризму: «темний» туризм, туризм катастроф, містичний туризм, туризм смерті, некропольний (кладовищний) туризм, весільний туризм, селфі-туризм та ін. Проблема класифікації напрямків та видів культурного туризму.

Етнотуризм

Етнотуризм як напрям (вид) культурного туризму. Виникнення терміну етнотуризм. Визначення етнотуризму дослідниками різних країн. Етнічний туризм. Етнографічний туризм. Ресурси етнотуризму. Мета етнотуризму. Види етнотуризму. Класифікація етнотуризму за метою поїздки. Подієвий туризм. Ностальгійний туризм. Музейний етнотуризм (стаціонарний). Скансени. Етнотуризм в системі сільського (зеленого) і екологічного туризму. Досвід етнотуризму у країнах Європи. Регіональні особливості етнотуризму в Україні. Досвід та перспективи розвитку етнотуризму в Україні. Джайлоо-туризм як один з інноваційних видів туризму. Виникнення джайлоо-туризму та походження його назви. Основні напрямки джайлоо-туризму. Використання місцевих звичаїв, обрядів, традицій, виробничого досвіду, народних знань населення територіальних громад в розробці джайлоо-турів.

Ностальгійний туризм

Суть ностальгійного туризму. Визначення поняття «ностальгійний туризм» у працях дослідників. Співвідношення понять «сентиментальний» і «ностальгійний» туризм; «етнічний», «етнографічний» і «ностальгійний» туризм; «діаспорний» і «ностальгійний» туризм; «меморіальний» і «ностальгійний» туризм; «генеалогічний» і «ностальгійний» туризм. Основні мотиви ностальгійного туризму. Функції ностальгійного туризму: рекреаційна, економічна, культурна, екологічна, виховна, соціальна, політична. Ресурси ностальгійного туризму. Спадщина національних меншин України як ресурс для розвитку ностальгійного туризму. Особливості організації ностальгійних турів / поїздок. Перспективи розвитку ностальгійного туризму в Україні.

Гастрономічний туризм

Гастрономічний туризм як інноваційний напрямок пізнавально-розважального туризму. Співвідношення понять «гастрономічний» і «етнографічний / етнічний» туризм. Всесвітня асоціація гастрономічного туризму. Причини виникнення і поширення гастрономічного туризму. Мета та особливості гастрономічних турів. Тривалість гастрономічних турів. Види гастрономічних турів. Сільські (зелені) і міські гастрономічні тури. Форми організації гастрономічного туризму: екскурсійні, спеціалізовані поїздки, відвідування гастрономічних фестивалів. Різновиди гастрономічного туризму: винний туризм; алкотуризм; віскі-туризм; коньячний туризм; пивний туризм; апітуризм; кавовий туризм; фруктовий туризм; чайний туризм; шоколадний туризм (какао-туризм); гастрономічні тури до центрів сироваріння та ін. Кулінарні шоу. Досвід гастрономічного туризму в Україні і країнах світу: «Дорога вина і смаку Української Бессарабії», «Дороги оливкової олії»; «Саксонський винний шлях» та ін. Найбільш популярні гастрономічні напрямки України і країн світу. Гастрономічні фестивалі в Україні. Особливості розробки гастрономічних турів. Основні тенденції розвитку гастрономічного туризму. Перспективи розвитку гастрономічного туризму в Україні і на Волині.

Релігійний і духовний туризм

Духовний туризм, його суть. Види духовного туризму. Співвідношення понять «духовний» і «релігійний» туризм; «духовний» і «езотеричний» туризм. Мета духовного туризму. Основні напрямки духовного туризму: паломницький і релігійний, езотеричний, відвідання місць сили. Місця сили в різних країнах світу. Релігійний туризм як найстаріший вид пізнавального туризму. Суть релігійного туризму. Основні поняття: релігійний туризм, сакральний туризм, паломницький туризм. Езотеричний туризм як різновид релігійного туризму та його особливості. Об'єкти релігійного туризму: світового рівня, конфесіонально-релігійного рівня, місцевого рівня. Православні, католицькі, мусульманські, буддистські, іудейські та ін. об'єкти паломництва. Паломники, «пілігрими», «хадж», «кора», «халяльний» туризм. Типологія релігійного туризму за об'єктом туристичної діяльності. Паломництво до святих місць, культових споруд, об'єктів священної історії. Класифікація релігійного туризму за суб'єктами туристичної діяльності: паломництво і «звичайний» релігійний туризм. Мотиваційні основи релігійного туризму: подорожі з пізнавальною і науковою метою. Причини паломництва. Зародження і традиції релігійного туризму у світі. Паломництво до пам'яток буддизму у Стародавній Індії. Паломницькі мандрівки у Єрусалим, Мекку. Сучасний стан релігійного туризму у світі та Україні. Об'єкти українського паломництва: Києво-Печерська лавра, Зарваниця, собор Святого Юри та ін. Іудейське паломництво в Україні. Релігійний туризм Волині, організація паломницьких поїздок і походів. Особливості релігійного туризму. Контингент споживачів релігійного туризму. Комунікаційна суть релігійного туризму. Перспективи розвитку релігійного туризму.

Військовий туризм

Військовий туризм як інноваційний напрямок пізнавально-розважального та екстремального туризму. Визначення суті військового туризму. Основні поняття: військовий туризм; мілітарі туризм. Класифікація військових пам'яток та їх роль в організації мілітарі-туру. Військові музеї в системі військового туризму. Волинський регіональний музей українського війська і військової техніки. Класифікація військового туризму. Види військового туризму: військово-пізнавальний туризм; військово-пригодницький туризм; військово-історичні реконструкції бойових дій. Доцільність виділення як окремих підвидів мілітарі-туризму, зброярського і військового туризму. Нелегальні тури в зони військових конфліктів. Світовий досвід організації військового туризму (США, Китай, В'єтнам, Франція, Польща, Чехія, Німеччина та ін.). Асоціації військового туризму. Всесвітня асоціація військового туризму. Вимоги до мілітарі-турів. Об'єкти військово-туристичної інфраструктури. Проблеми розвитку мілітарі-туризму.

Початки військового туризму в Україні. Військові тури з використанням сучасної техніки і озброєння та ін. Військові туристичні маршрути Закарпаття («Лінія Арпада» та ін.). Мілітарі-садиба «Грін Гоф» (Grun Hof Militray-Sadyba). Тур «Україна фортифікаційна». Перспективи розвитку військово-пізнавального туризму в Україні і на Волині. Перспективи включення до пізнавальних туристичних маршрутів Волині об'єктів першої світової війни та ін. Роль краєзнавчих досліджень в розвитку військового туризму.

Темний туризм

Темний туризм як інноваційний напрям пізнавального туризму. Суть поняття «темний» туризм («чорний», «скорботний», «похмурий», туризм, танатотуризм, туризм жорстокості та жаху). Виникнення темного туризму. Темний туризм як інноваційний вид туризму та форма культурного туризму. Поява понять «темний» туризм та «танатотуризм», «продукт темного туризму». Об'єкти культурної спадщини (історичні, архітектурні, ландшафтні, монументальні, науки і техніки) у системі темного туризму. Місця-символи зв'язку туризму і смерті. Перші туристичні тури до місць катастроф та ін. Типологія туристичних місць темного туризму, запропонована Ф. Стоуном (за ступенем «темноти»). Класифікації темного туризму іншими дослідниками. Класифікація об'єктів темного туризму у світі Р. Макінтоша. Особливості індустрії туризму у місцях темного туризму. Види темного туризму: туризм катастроф; містичний туризм; туризм кладовищ; туризм смерті; туризм терору; місця тортур, смерті і страт; туризм у нетрях; в'язниці суворого режиму та ін. Темний туризм та історична пам'ять. Мотивація до розвитку і участі у турах темного туризму. Світові центри темного туризму. Українські «родзинки» темного туризму: Бакота, Зона відчуження та ін. Тематичні маршрути у Чорнобильській зоні відчуження.

Менеджмент і маркетинг культурного туризму

Особливості формування та розвитку інфраструктури туристичної індустрії. Туристична індустрія як об'єкт управління. Особливості формування трудового потенціалу туристичної індустрії та підготовка кадрів. Туристичні оператори. Туристичні агентства. Готельні і ресторани підприємства. Організатори перевезень (пасажирський транспорт). Менеджмент туристичних дестинацій. Культурний продукт дестинації. Роль і функції маркетингових організацій дестинації у просуванні продуктів для культурного туризму. Використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у просуванні культурних туристичних продуктів. Інтернет як засіб просування культурно-туристичних послуг. Туристичні сайти. Місце стартапів у розвитку культурно-туристичних послуг. Підтримка індустрії стартапів в Україні. Український фонд стартапів (2019). Стартап «Сумка-тур». Український стартап для туризму «Tripudream» – переможець змагання Seedstars Summit у Швейцарії (2016).

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Закони

1. Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття (2001). URL : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml.
2. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» (2004). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text>.
3. Закон України «Про туризм» (1995 р.) із змінами 2009–2020 рр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Закон України «Про народні художні промисли» (2001). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2547-14#Text>.
5. Конвенція «Про охорону нематеріальної культурної спадщини» (2003). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text.
6. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1988). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text.

7. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008#Text.
8. Міжнародна хартія з культурного туризму (Управління туризмом у місцях спадщини, 1999). URL : http://icomos-spb.ru/component/joomdoc/1999a_%20%20%20.pdf/download.
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» (2017). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>.
10. Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму» (2020). *І змінами, внесеними згідно з Указом Президента 2021*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329/2020#Text>.
11. Хартія культурного туризму (1974). URL : <https://docs.cntd.ru/document/901756983>.

Основна література

1. Басюк Д. І. Інноваційний розвиток гастрономічного туризму в Україні. *Наукові праці НУХТ*. 2012. № 45. С. 128–132.
2. Божко К. Т. Культурний туризм: від старого змісту до нової концепції. *Культура України*. 2016. Вип. 52. С. 90–102.
3. Дмитренко А. Розвиток культурного і зеленого / екологічного туризму на Рожищенщині: стан і перспективи. *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути*: Матер. X Міжн. нау.-пр. інтернет-конф. (м. Київ, 13 листопада 2020 р.). К., 2020. С. 235–245.
4. Дмитренко А. Територія туристичної привабливості або втрачені і збережені пам'ятки культурної спадщини села Столинські Смоляри. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. «Любомль і Любомльщина в українській та європейській історії»*. Наук. зб. Вип. 63: Мат. між. наук. іст.-кр. конф. Луцьк, 2017. С. 640–646.
5. Дмитрук В. Прикордонний туризм і туристичні можливості історико-культурної спадщини населених пунктів українського прикордоння. *Історико-культурний туризм : український та світовий досвід*: Зб. мат. міжн. наук. конф. Київ : «Фоліант», 2019. С. 286–290.
6. Кляп М. П., Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму. Навч. посібн. Київ : Знання, 2011. 334 с.
7. Ковешніков В. С., Ліфіренко О. С., Стукальська Н. М. Інноваційні види туризму. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 4. С. 38–44.
8. Корнілова В. В., Корнілова Н. В. Сучасні тенденції розвитку гастрономічного туризму. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2018. № 2. URL : www.economy.nauka.ua.
9. Кравцова І. В. Садово-паркові ландшафти як об'єкти рекреації і туризму. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*. 2012. № 9. С. 124–128.
10. Кулешова Г. О. Туристсько-рекреаційні ресурси світу: метод. вказ. для самост. роб. ст., що навчаються за спеціальністю «Економічна та соціальна географія». Харків, 2012. 60 с.
11. Кушнарьов В., Поліщук О. Мілітарі-туризм як інноваційний напрямок екстремального та пізнавально-розважального туризму. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Туризм. Вип. 1. Київ, 2018. С. 107–118.
12. Любіцева О. О., Романчук С. П. Паломництво та релігійний туризм : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2011. 416 с., [12] арк. іл.
13. Маньковська Р. Музеї як складова історико-культурного туризму. *Історико-культурний туризм : український та світовий досвід*: Зб. мат. міжн. наук. конф. Київ : «Фоліант», 2019. С. 35–47.

14. Мелько Л. Ф. Етнографічний туризм як складова культурно-пізнавального туризму. *Туризм у контексті сучасного виміру*: Зб. наук. пр. Вип. 1. Київ: Університет «КРОК», 2013. С. 61–65.
15. Менеджмент з туризму: конспект лекцій. Для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 242 «Туризм» за усіма формами навчання / Укладач О. В. Поступна. Харків: НУЦЗУ, 2020. 235 с.
16. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні: [географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження] : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2007. 432 с.
17. Сапелкіна З. П. Релігійний туризм : навч. посіб. [гол. ред. Л. В. Фурта]. Київ : Альтерпрес, 2009. 241 с.
18. Стецько Н. Концептуальні засади розвитку етнофестивального туризму в Україні. *Рекреаційна географія і туризм. Наук. записки*. 2016. № 2. С. 138–146.
19. Чередниченко А. О. Розвиток релігійного туризму як шлях до відновлення туристичної галузі в умовах соціально-економічної кризи. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 58. С. 226–232.
20. Чорненька Н. Ностальгійний туризм як окремий напрям у туризмі: поняття, функції, ознаки. *Вісник Львівського університету імені Івана Франка*. Серія географічна. 2013. Вип. 43. Ч. 1. С. 309–314.:
21. Шильнікова З. М., Дульцева І. І., Матушкіна М. В. Тенденції розвитку «темного» туризму та його мотиваційні аспекти. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 586–591.
22. Шматків А. С., Арсеньева О. І. Культурний ландшафт як ресурс для розвитку регульованого туризму: сучасні уявлення та підходи до типології. *Сталий розвиток туризму: напрями, тенденції, технології*. Зб. мат. міжн. наук.-пр. конф. Улан-Уде : БІП, 2005. С. 15–25.
23. Armin Mikos von Rohrscheidt. *Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy*. Poznań, 2016. 674 s.
24. Cultural Tourism Policies and Digital Transition of Ancient Village Heritage Conservation in China (2020). URL : https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-030-36342-0_3.
25. McKerc Bob. Cultural tourism market: a perspective paper (2020). URL : <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/TR-03-2019-0096/full/html>.
26. Michael C. S. Hall Mostafa Rasoolimanesh. Exploring memorable cultural Siamak Seyfitourism experiences (2019). URL : <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1743873X.2019.1639717?journalCode=rjht20>
27. Mitura T. Thanatourism as a form of cultural tourism according to inhabitants of rzeszow. *Географія та туризм*. 2015. Вип. 33. С. 54–61.
28. Vergori Anna Serena. Cultural and non-cultural tourism: Evidence from Italian experience (2020). URL : <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261517719302560?via%3Dihub>.

Інтернет-ресурси

1. Віртуальні екскурсії по музеях та історичних місцях (проект Національної історичної бібліотеки України). URL : <https://nibu.kyiv.ua/virttour/?fbclid=IwAR1NZNu-uDgjCN2Dy1CWgmtCwT6KBWKYM5pfUJwr38GSMDMHDOSImnhHenc>
2. Культурный турзм. URL : https://ru.qwe.wiki/wiki/Cultural_tourism
3. Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. UNESCO, 1972. URL : <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>
4. Cultural Tourism: 20 World Cities That Cannot Be Surpassed By Any Other In 2021. URL : <https://traveltriangle.com/blog/cultural-tourism/>
5. Cultural Tourism Destinations in the World Culture-Buffs Must Visit. URL : <https://www.holidify.com/pages/culture-destinations-in-the-world-1627.html>

6. Cultural tourism, the best way to travel and get to know the world. URL : <https://www.iberdrola.com/culture/what-is-cultural-tourism-and-importance>
7. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. UNESCO, WHC-99/2, 1999 (February). URL : <https://whc.unesco.org/archive/opguide08-en.pdf>
8. The European market potential for cultural tourism. URL : <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/cultural-tourism/market-potential>

ОСНОВИ АТРИБУЦІЇ ТА ЕКСПЕРТИЗИ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Атрибуція як наукова галузь та комплекс досліджень

Основні етапи наукового опрацювання музейних предметів: атрибуція, класифікація, інтерпретація. Зміст поняття «атрибуція». Мета атрибуції. Неоднозначність розуміння атрибуційної роботи в українському музеєзнавстві. Науково-методичне забезпечення атрибутивних робіт. Сучасні дослідження з проблем атрибуції. Музейні видання в цій області. Методичні рекомендації різних музеїв по опису музейних предметів.

Формування знавецького методу в атрибуції

Знавецтво як основа атрибуції. Суть знавецтва та його мета. Знавецька експертиза як частина науково-дослідної роботи. Знавці. Класифікація знавців: «знавці-колекціонери», «знавці-музейники», «знавці-художники», «знавці-меценати». Основні етапи знавецтва. Початок колекціонування творів мистецтва і формування методу знавецтва. «Атрибуційні захоплення» Лоренцо Гіберті («Коментарі»), Джорджо Вазарі («Життєписи найславніших живописців, скульпторів та архітекторів»), Карл ван Мандера («Життєписи художників») та ін.

Знавецький метод атрибуції кінця XIX–XX ст.

Початок становлення наукової атрибуції. Формування мистецтвознавця-професіонала. «Інтуїтивний метод». «Художньо-критичні праці з італійського живопису Дж. Мореллі. «Атрибуційний метод» Мореллі. «Грамматика художньої мови» Мореллі як основа атрибуційного методу. «Живописці італійського відродження» Б. Бернсона та його «метод художнього розпізнавання». Основні види джерел визначення художніх творів: документи, традиція, картина. Атрибуційний метод Макса Фрідлендера. Інші теоретики і практики атрибуційного методу вивчення мистецтва: К. Фолль, К. Гофстеде де Гроот, В. Боде та ін.

Нормативна база атрибуції культурних цінностей

Нормативно-правові акти, що регулюють проведення атрибуції культурних цінностей (музейних предметів, об'єктів культурної спадщини). Поняття: «наукова атрибуція», «первинна атрибуція», «розгорнута атрибуція», «особлива атрибуція», «музейна атрибуція».

Особливості атрибуції різних культурних цінностей

Форми описів музейних предметів. Схема атрибуції: основні параметри. Визначення матеріалу пам'ятки. Визначення утилітарного призначення пам'ятки. Технологія її виготовлення. Стилiстичний аналіз форми пам'ятки. Аналіз сюжету та інших образотворчих мотивів і написів, що входять в композицію декору пам'ятки. Вивчення марок, клейм, написів, підписів, виробничих знаків. Залучення методів суміжних гуманітарних наук для проведення експертизи та атрибуції (геральдика, палеографія, епіграфіка і т. п.).

Проблеми стандартизації опису музейних пам'яток у різних країнах

Структура опису музейних пам'яток. Паспорт наукового опису музейного предмету. Основні параметри предмета. Опис. Процедури, здійснювані з предметом. Методичні рекомендації щодо заповнення паспорта. Загальні правила заповнення окремих полів.

Суть експертизи культурних цінностей

Суть поняття «експертиза». Значення експертної діяльності у сфері культурно-історичних цінностей. Мета проведення експертизи. Основні завдання наукової експертизи. Мистецтвознавча експертиза. Музейна експертиза. «Атрибуція» та «експертиза»: співвідношення понять.

Нормативно-правова база експертизи пам'яток

Закони України «Про наукову та науково-технічну експертизу», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». Постанови «Про затвердження Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення», «Методика грошової оцінки пам'яток». Інструкції «Про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України», «Про порядок визначення оціночної та страхової вартості пам'яток Музейного фонду України». Наказ «Перелік державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей» та ін.

Державна експертиза культурних цінностей

Місце атрибуції та експертизи в сучасній музейній роботі. Закон України «Про музеї та музейну справу» про страхування пам'яток музейного фонду, що тимчасово вивозяться для експонування на виставках або для реставрацію і підлягають обов'язковому страхуванню. Порядок встановлення оціночної та страхової вартості музейних предметів. Методичні рекомендації з проведення державної експертизи культурних цінностей. Механізм державної експертизи. Експертний висновок та його основні компоненти.

Види експертизи культурних цінностей

Попередня, первинна, повторна, додаткова, контрольна наукова, науково-технічна, традиційна, комплексна наукова та ін. експертиза. Види експертизи за ступенем складності : проста і складна. Оціночна експертиза культурних цінностей. «Державна» та «митна» експертиза культурних цінностей».

Об'єкти і суб'єкти експертної діяльності

Експерти. Мистецтвознавці. Функції експертів. Перелік державних установ, що мають право на проведення експертизи різних груп культурних цінностей. Музейні, архівні та ін. установи Волинської області, яким надане право проведення державної експертизи культурних цінностей. Об'єкти експертизи. Ідентифікація об'єкта експертизи.

Культурні цінності в умовах антикварного ринку

Формування антикварного ринку в Україні. Музейні цінності. Уведення культурних цінностей до фінансово-економічного обігу. Музейні цінності і фінансово-економічний обіг. Питання грошової оцінки музейних предметів. Музейні предмети як предмет застави. Оціночна та страхова вартість музейних предметів.

Ринок культурних цінностей. Структура ринків культурних цінностей: первісний ринок, вторинний ринок, міжнародний ринок. Аукціони культурних цінностей. Покупці культурних цінностей (збирачі, «спекулянти», колекціонери, музеї, дизайнери). Оцінка культурних цінностей. Нормативна база оцінки культурних цінностей. Оціночна діяльність. Оцінювачі. Категорії оцінювачів. Оціночна вартість. Аукційна ціна.

Мистецтвознавчі методи експертизи культурних цінностей

Поняття і зміст комплексної експертизи культурних цінностей. Класифікація методів експертизи. Вазомоторні методи експертизи: детальний візуальний огляд, тестування за допомогою органів чуття. Історико-мистецтвознавчий стилістичний аналіз. Іконографічний аналіз. Епіграфічний аналіз. Геральдичний аналіз. Архівно-документальна експертиза.

Технологічні методи експертизи культурних цінностей

Основні етапи формування технологічних досліджень культурних цінностей. Лабораторні техніко-технологічні дослідження матеріальної структури культурної цінності. Фізико-хімічні методи дослідження. Аналіз хімічного складу матеріалів. Сучасні неруйнівні методи дослідження культурних цінностей. Тестування ультрафіолетовим та інфрачервоним випромінюванням. Рентгенографічний аналіз культурних цінностей. Мікроскопічна експертиза. Оптико-фотографічні дослідження. Сучасне обладнання для експертних досліджень ювелірних виробів, документів, монет, бон, філателістичних матеріалів.

Сучасні методики експертизи пам'яток

Формування антикварного ринку та розробка методик оцінки культурних цінностей. Методика Державного гемологічного центру України Група авторів: С. М. Шкляр, Е. В. Чернявська, К. В. Татарінцева, М. В. Сибирякова, В. В. Індутний. «Загальна класифікація пам'яток за їх соціокультурною значимістю» як основа експертизи. Оцінка пам'яток різних типів і видів. Протоколи оцінки. Методика М. і Д. Тамойкіних – «Технологія ТЕС». Витратний підхід. Визначення базисної вартості об'єкта оцінки, яка коригується рядом коефіцієнтів, що враховують ціннісні характеристики об'єкта. Необхідність спеціальної підготовки. Право на використання тільки за наявності відповідної ліцензії від правовласника технології ТЕС. Інші авторські методики. Методика В. Архипова для оцінки творів живопису. Авторський метод визначення базисної вартості об'єкта оцінки І. Жарова. Методики Б. Платонова, Т. Артюха для розрахунку фактичної вартості культурних цінностей.

Культурно-історичні цінності як об'єкти атрибуції та експертизи

Особливості атрибуції та експертизи тканин одягового та інтер'єрного призначення, кераміки, виробів з дерева, металу, шкіри, скла, каменю. Специфіка і методика атрибуції та експертизи культурних цінностей залежно від їх техніко-технологічних і стилістичних характеристик.

Особливості атрибуції та експертизи писемних джерел, предметів нумізматики, боністики, фалеристики, філателії, фотографії.

Атрибуція військових одностроїв, спорядження та боєприпасів.

Особливості атрибуції та експертизи рухомих і нерухомих археологічних об'єктів: знаряддя праці, зброя, домашнє начиння, одяг, прикраси, місця поселень (стоянки, городища, селища) і окремі житла; давні фортеці, земляні вали, рови та інші оборонні споруди; місця давніх поховань (могилиники, кургани).

Особливості атрибуції та експертизи нерухомих об'єктів культурної спадщини

Атрибуція та експертиза об'єктів архітектури, монументальні, садово-паркового мистецтва. Заповнення паспортів на нерухомі об'єкти. Занесення нерухомих об'єктів культурної спадщини до місцевих і національних реєстрів. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України». Облікова документація. Облікова картка нерухомого об'єкта культурної спадщини та особливості її заповнення. Паспорт нерухомого об'єкта культурної спадщини, основні відомості, які вносяться до паспорта. Коротка історична довідка про нерухомий об'єкт культурної спадщини.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Атрибуція кераміки: за фондами Музею етнографії Волині та Полісся при ВНУ імені Лесі Українки та Волинського краєзнавчого музею: навчально-методичний комплекс (Укладач А. Дмитренко). Луцьк: Терен, 2022. 100 с.
2. Атрибуція натільного одягу українців (за збірками Музею етнографії Волині та Полісся при СНУ ім. Лесі Українки та Волинського краєзнавчого музею): Навчально-методичний комплекс для студентів історичного факультету, спеціальність 6.020103 «Музейна справа і охорона пам'яток історії та культури» та музейних працівників» / Укл. А. А. Дмитренко. Луцьк, 2017. 174 с.
3. Атрибуція як наукова галузь та комплекс досліджень. Методичні рекомендації до вивчення теми для студентів III курсу (Спеціальність 6.020103 «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури») та VI курсу (спеціальність 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство) факультету історії, політології та національної безпеки / Укладач Дмитренко А. А. Луцьк: Терен, 2018. 48 с.
4. Бітаєв В. А., Шульгіна В. Д., Шман С. Ю. Методичні засади експертного дослідження культурних цінностей: Навч.-метод. посібн. Київ: НАКККіМ, 2010. 128 с.
5. Дмитренко А. Атрибутивні ознаки ставних рибальських пристосувань Березнівщини (за експедиційними матеріалами). *Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею*. Зб. Наук. пр. Вип. XIX: Матеріали історико-краєзнавчої конференції «Нова та новітня історія Волині». Рівне, 2021. С. 34–39.
6. Дмитренко А. Експертиза культурних цінностей у музейній справі та системі мистецького ринку. *Гуманітарний простір науки: досвід і перспективи*: Зб. наук. пр. № 34: Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Переяслав, 2022. С. 44–49.
7. Дмитренко А. Музеї: колекції, експозиції, атрибуція, музейники: збірник статей: Наук. вид. Луцьк: Терен, 2020. 348 с.: іл.
8. Експертиза культурних цінностей. Методичні рекомендації до вивчення теми для студентів III курсу (Спеціальність 6.020103 «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури») та VI курсу (спеціальність 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство) факультету історії, політології та національної безпеки / Укладач Дмитренко А. А. Луцьк : Терен, 2018. 82 с.
9. Індутний В. В. Оцінка пам'яток культури. Київ: СПД Моляр С. В., 2009. 537 с.
10. Калашникова О. Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей: Підручник. Київ: Знання, 2006. 479 с.
11. Койнаш Т. П. Основи експертизи культурних цінностей: Курс лекцій. Донецьк, 2006. URL: http://vk.com/doc44728164_80659027?hash=599df879640fbd466c&dl=28aabb49a7217e1962.
12. Про Порядок проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення: постанова Кабінету Міністрів (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів № 296 від 15.03.2006, № 1293 від 14.12.2011, № 949 від 17.10.2012, № 233 від 08.04.2013). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1343-2003-%D0%BF>.

Інтернет-ресурси

1. Атрибуція культурних цінностей. URL: http://inconsulting.com.ua/uk/ekspertni_poslugi/antikvariat_ua/atribuciya_cenostey.html.
2. Атрибуція. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Атрибуція>.
3. Атрибуція. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=508439655849151&id=171278952898558.
4. Лабораторія ТОВ «Ін Консалтинг». URL: <https://inconsulting.com.ua/uk>
5. Методика вивчення музейних предметів. Чинники, що впливають на процес вивчення музейного предмету. URL: <http://bookster.com.ua/seminars/question/1342>

6. Attribution and appraisal of artworks, antiques, and collectibles. URL: https://globalartclassic.com/tasacion-arte-antiguedades_en.
7. Authentication and Attribution. URL: <https://artdiscovery.com/>.
8. What Every Art Collector Needs to Know About Provenance. URL: <https://www.artworkarchive.com/>.

ІСТОРИЯ І ПРАКТИКА ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Теоретичні основи екскурсійної діяльності

Поняття «екскурсія», «екскурсознавство», «екскурсійна теорія», «екскурсійна методика», «екскурсійна практика», «екскурсійна діяльність», «екскурсійний продукт», «екскурсійна послуга». Ознаки екскурсії. Екскурсійний процес. Функції екскурсії: пізнавальна, інформаційна, культурологічна, формування інтересів, наукової пропаганди, просвітницька, виховна, комунікативна, освітня. Принципи екскурсії.

Класифікація екскурсій: критерії, групи та їх зміст

Класифікація екскурсій за: змістом, місцем проведення, формою проведення, складом учасників, способом пересування, тривалістю.

Зародження екскурсійної справи на українських землях (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)

Еволюція екскурсійної галузі у контексті розвитку туризму. Прообраз туризму в мандрівках давнини. Писемні джерела про подорожі мандрівників українськими землями. Початок організованого туризму. Виникнення і розвиток освітянських екскурсій на українських землях у ХІХ ст. Екскурсійна діяльність наукових товариств у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Перше бюро подорожей та екскурсій наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Екскурсійна діяльність у період Української революції (1917–1920 рр.). Підготовка кадрів екскурсоводів у дорадянський період.

Екскурсійна діяльність в Україні у 1920-1940-х рр.

Створення централізованої системи управління туризмом. Створення та розвиток системи екскурсійних закладів в 1920–1940-х рр. Діяльність системи екскурсійних закладів. Екскурсійна діяльність навчальних закладів. Екскурсійна діяльність наукових установ.

Історія екскурсійної справи в Україні у радянський період

Відновлення і розвиток екскурсійної справи у повоєнній радянській Україні (1950–1980-ті рр.). Екскурсійна діяльність у світлі партійно-урядових рішень. Екскурсійна справа в діяльності профспілок. Виховання молоді засобами туризму та екскурсій. Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

Розвиток сфери екскурсійного обслуговування у незалежній Україні

Характеристика туристично-екскурсійного потенціалу України. Український ринок екскурсійних послуг. Сучасні тренди екскурсійної справи. Основні напрями туристично-екскурсійних маршрутів. Розвиток регіонального ринку екскурсійних послуг в Україні. Регіональний ринок екскурсійних послуг м. Луцька та Волинської області. Проблеми та перспективи розвитку екскурсійної справи в Україні.

Нормативно-правове регулювання екскурсійної діяльності в Україні

Організаційно-інституційні основи розвитку екскурсійної справи в Україні. Законодавче регулювання туристично-екскурсійної діяльності в Україні: аналіз нормативно-правових актів. Закон України «Про туризм». Правовий статус туриста і екскурсанта. Організаційно-правові основи діяльності туристичних і екскурсійних

установ. Міжнародні правові акти з регулювання туристично-екскурсійної діяльності. Міжнародні стандарти туристсько-екскурсійних послуг та обслуговування.

Технологія підготовки і розробки нової екскурсії

Вимоги до організації процесу проектування екскурсійної послуги. Етапи створення нової екскурсії. Підготовчий (попередній) етап: накопичення матеріалу для створення екскурсії; визначення теми, мети та завдань екскурсії; формування назви екскурсії; підбір і вивчення літературних та інших джерел екскурсійного матеріалу; складання бібліографії; класифікація екскурсійних об'єктів, їх відбір і вивчення.

Другий етап (безпосередня розробка нової екскурсії): складання екскурсійного маршруту, його обхід (об'їзд); обробка фактичного екскурсійного матеріалу; робота над змістом екскурсії; складання контрольного тексту екскурсії та індивідуальних текстів екскурсоводів; відбір додаткового наочного матеріалу і комплектація «портфеля екскурсовода»; робота над методикою проведення екскурсії та визначення найбільш ефективних методичних прийомів показу і розповіді для проведення екскурсії; визначення техніки ведення екскурсії; складання технологічної карти; укладання методичної розробки нової екскурсії;

Завершальний етап проектування екскурсії: проведення пробної екскурсії (прийм–здача); затвердження екскурсії.

Основи екскурсійної методики. Методичні прийоми ведення екскурсій

Екскурсійний процес і екскурсійний метод. Сутність поняття «екскурсійна методика». Особливості екскурсійної методики. Екскурсійний метод пізнання. Способи вдосконалення екскурсійної методики.

Методичне забезпечення надання екскурсійних послуг. Класифікація методичних прийомів. Екскурсійний показ: завдання, вимоги та особливості. Прийоми показу: попереднього огляду, демонстрації, екскурсійного аналізу, локалізації подій, зорової реконструкції (відтворення), зорового монтажу, абстрагування, зорового порівняння, інтеграції, зорової аналогії або асоціації, панорамного показу, переключення уваги, показ меморіальної дошки. Методичний прийом руху як прийом показу. Рух: поблизу об'єкта, навколо об'єкта, до об'єкта. Показ під час автобусної екскурсії. Зразкова схема послідовності показу об'єкта.

Екскурсійна розповідь: завдання, вимоги. Методичні прийоми розповіді: екскурсійної довідки, опису, пояснення, характеристики, коментування (репортажу), цитування, питань-відповідей, завдань, посилення на очевидців, літературного монтажу, новизни матеріалу, співучасті, дискусійної ситуації, персоніфікації, проблемної ситуації, зштовхування суперечливих версій, відступу, індукції, дедукції, клімактеричний прийом, антиклімактеричний прийом.

Особливі методичні прийоми проведення екскурсій: ритуалу, дослідження, зустрічі з учасниками (очевидцями) подій, демонстрації наочних матеріалів включених у «портфель екскурсовода», використання технічних засобів.

Особливості розповіді в екскурсії

Роль та особливості розповіді в екскурсії. Системна взаємодія елементів та компонентів екскурсійного показу. Поєднання показу та розповіді в екскурсії. Методика запам'ятовування екскурсійних текстів. Трансформація розповіді у зорові образи. Криза уваги екскурсантів і шляхи її подолання.

Інновації та інтерактивні методики у проведенні екскурсій

Інновації в туристично-екскурсійній діяльності. Інновації у проведенні екскурсій з використанням нових форм і методів (проведення індивідуальних екскурсій, проведення інтерактивних, в т.ч. квест-екскурсій, костюмованих екскурсій, новітніх музейних екскурсій тощо). Інновації у проведенні екскурсій з використанням ІТ-технологій (мультимедійні технології, віртуальні екскурсії, в т.ч. 3-D екскурсії, використання

роботів-екскурсоводів, QR-кодів, GPSприймачів тощо). Інтерактивні методи навчання та їх застосування в екскурсійній діяльності.

Організаційно-технологічні вимоги щодо проведення екскурсії

Вимоги до техніки проведення екскурсії: перевірка екскурсоводом необхідної документації; знайомство з групою; розміщення групи біля об'єктів показу; вихід й повернення екскурсантів в автобус; пересування екскурсантів; місце екскурсовода; дотримання часу, відведеного на екскурсію в цілому й розкриття окремих підтем; техніка проведення розповіді під час руху автобуса; відповіді на запитання екскурсантів; паузи в екскурсії; техніка використання «портфеля екскурсовода»; дотримання елементів ритуалу. Організація та використання вільного часу екскурсантів. Техніка безпеки під час екскурсії.

Укладання і оформлення екскурсійної документації

Вимоги до оформлення методичної розробки екскурсії. Структура методичної розробки екскурсії. Екскурсійна документація. Змістове і технічне оформлення: схеми (карти) екскурсійного маршруту, технологічної карти екскурсії, карток (паспортів) екскурсійних об'єктів, індивідуальних текстів екскурсоводів, контрольного тексту екскурсії, «портфеля екскурсовода», списку екскурсоводів і установ, які розробили екскурсію і допущені до її проведення, списку літератури і джерел по темі екскурсії, документів з рецензування екскурсії.

Професійна майстерність екскурсовода

Професійна спеціалізація екскурсоводів. Особистість екскурсовода. Кваліфікаційні вимоги до професії екскурсовод. Права, обов'язки, навички, уміння, задатки і здібності екскурсовода. Складові професійної майстерності екскурсовода. Майстерність та спеціальні здібності екскурсовода. Комунікаційна майстерність і культура мови екскурсовода. Мовний етикет. Ораторське мистецтво як важлива складова успішного проведення екскурсій. Невербальні засоби мовлення екскурсовода. Жести у роботі екскурсовода: вказівний, об'ємний або ілюстративний, конструктивний, спонукальний, емоційний. Міміка та поза екскурсовода. Педагогічна майстерність екскурсовода. Імідж екскурсовода. Екскурсійний етикет. Етичний кодекс Європейських гідів. Хартія якості Федерації Європейських гідів. Шляхи підвищення професійної майстерності екскурсовода.

Використання елементів психології у екскурсійній діяльності

Екскурсія як психологічний процес. Складові розумової діяльності людини (сприйняття, відчуття, увага, пам'ять, уява, пізнання, емоції) та їх застосування в екскурсії. Контакт екскурсовода з групою. Пізнавальна активність під час екскурсії. Робота з пам'яттю екскурсантів. Екскурсія як процес пізнання. Відчуття, сприйняття і уявлення в екскурсії. Увага та емоції на екскурсії. Психологічний стан екскурсантів. Конфліктні ситуації на екскурсії та шляхи їх розв'язання.

Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування різних категорій екскурсантів

Формування різних груп екскурсантів. Особливості підготовки та проведення екскурсій для різних груп: місцевого населення, туристів, молоді, дорослих, осіб однієї професії, індивідуальні, групові тощо. Специфіка роботи екскурсовода з іноземними туристами.

Організація та проведення екскурсій для осіб із інвалідністю

Закордонний та вітчизняний досвід організації туристично-екскурсійного обслуговування осіб із інвалідністю. Особливості екскурсійного обслуговування незрячих та слабозорих людей. Специфіка екскурсійного обслуговування осіб із порушенням слуху

та мовлення. Екскурсійне обслуговування людей із порушенням опорно-рухового апарату. Особливості використання методичних прийомів при проведенні екскурсій для осіб із інвалідністю.

Підготовка і проведення оглядових і тематичних екскурсій

Структура і маршрут оглядової екскурсії. Методичні прийоми ведення оглядових екскурсій. Особливості проведення оглядових екскурсій по місту. Особливості проведення екскурсій на історичну тематику. Особливості проведення екскурсій на архітектурну тематику. Особливості проведення мистецтвознавчих екскурсій. Особливості підготовки і проведення літературних екскурсій. Специфіка підготовки і проведення виробничих екскурсій. Природознавчі екскурсії. Підготовка і проведення екскурсій на релігійну тематику.

Особливості проведення музейної екскурсії

Специфіка підготовки і проведення музейних екскурсій. Основні методичні прийоми проведення музейних екскурсій. Особливості проведення музейних тематичних екскурсій. Особливості проведення музейних оглядових екскурсій. Підготовка музейних екскурсій у музеях різного профілю.

Специфіка організації і проведення пішохідних і транспортних екскурсій

Особливості підготовки і проведення пішохідних екскурсій. Основні методичні прийоми проведення пішохідних екскурсій. Особливості проведення транспортних екскурсій. Організаційно-технологічні вимоги щодо проведення транспортних екскурсій. Екскурсійна методика у транспортних екскурсіях.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Бабарицька В. К. Екскурсознавство і музеєзнавство : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2007. 464 с.
2. Бекетова В. М., Капустіна Н. І., Чернов Є. А. Методика підготовки й проведення екскурсій : посібник. Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2004. 16 с.
3. Галасюк С. С., Нездоймінов С. Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 248 с.
4. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції : монографія / за ред.: В. Г. Герасименко, О. Л. Михайлюк. Київ, 2019. 332 с.
5. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Чернівці : Зелена Буковина, 2003. 312 с.
6. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2016. 144 с.
7. Литовченко І. В. Організація туризму (Організація екскурсійної діяльності) : навчально-методичний посібник. Полтава : ПУЕТ, 2017. 48 с.
8. Любіцева О. О. Методика розробки турів: навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2008. 300 с.
9. Методичні рекомендації «Технологія розробки екскурсії». Харків, 2016. URL : http://www.omctur.kh.ua/sites/default/files/metodicheskie_rekomendacii_tehnologiya_razrabotki_ekskursii.pdf
10. Музей і відвідувач. Методичні розробки. Сценарії. Концепції. Дніпропетровськ, 2005. 148 с.
11. Нездоймінов С. Г. Організація екскурсійних послуг: навч.-метод. посібник. Одеса : Астропринт, 2011. 216 с.
12. Організація екскурсійної діяльності / Укладач О. О. Каролоп. Київ : Видавничий центр КНТЕУ, 2002. 45 с.
13. Поколюдна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 180 с.

14. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text> .
15. Трофімук-Кирилова Т. М., Здрок Я. А. Організація туристично-екскурсійного обслуговування осіб із вадами зору. *Літопис Волині*. Всеукраїнський науковий часопис. 2017. Ч. 18. С. 61–69.
16. Федорченко В. К., Дьорова Т. А. Історія туризму в Україні : навч. посіб. Київ : Вища шк., 2002. 195 с.
17. Федорченко В. К., Костюкова О. М., Дьорова Т. А., Олексійко М. М. Історія екскурсійної діяльності в Україні : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2010. 164 с.
18. Філоненко І. М. Екскурсознавство і музеєзнавство. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 127 с.
19. Чагайда І. М., Грибакова С. В. Екскурсознавство : навчальний посібник. Київ : «Кондор», 2004. 204 с.

Інтернет-ресурси

1. Все про туризм – електронна бібліотека. URL : <http://tourlib.net/>.
2. Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ). URL : <https://www.tourism.gov.ua/about-dart>
3. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL : <https://mkp.gov.ua>
4. Музейний простір Волині. URL : <http://volyn-museum.com.ua/news/>
5. Україна в Інтернеті. URL : <http://ukraine-in.ua/ua/dostoprimechatelnosti-ukrainy/dostoprimechatelnosti-zhitomira>
6. Україна Інкогніта. URL: <http://ukrainaincognita.com/rozdily/pamyatky>

МУЗЕЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГ

Музейний менеджмент: суть, види, принципи та завдання

Менеджмент і його основні види. Розвиток музеїв в умовах ринкової економіки. Статут ІКОМ про музейну діяльність. Концепції розвитку музейного менеджменту і маркетингу. Технології менеджменту. Функції музейного менеджменту. Закономірності та принципи музейного менеджменту. Особливості менеджменту в музейній діяльності. Шляхи впровадження музейного менеджменту. Інноваційні засоби й методи музейного менеджменту. Стратегічний, тактичний, оперативний менеджмент - за хронологічним критерієм. Загальний (адміністрування), виробничо-технологічний, людських ресурсів, комерційно-фінансовий, маркетинговий – за аспектом управлінської праці.

Стратегічний менеджмент

Поняття стратегічного менеджменту. Визначення мети та формулювання місії музею. Цілі музею. PEST і SWOT аналіз діяльності та становища музею. Аналіз переваг і недоліків. Сильні та слабкі сторони. Можливості та загрози. Зацікавлені особи (стейкхолдери). Складання стратегічного плану розвитку музею. Вироблення нової методології (мережного менеджменту), стратегії фінансового менеджменту (проблеми формування джерел наповнення бюджету музею та раціонального ринкового розподілу фінансових потоків). Розвиток сфери маркетингу та некомерційних комунікацій, інноваційної сфери, гостьового сервісу, в тому числі, його якісного та етичного аспектів

Управління музеєм

Структура та методи управління. Організація управлінської праці. Стили керівництва. Рівні управління. Фінансове управління. Управлінські рішення. Підготовка музейного менеджера. Навчання музейних працівників в галузі менеджменту, підприємництва, маркетингу та адміністрування. Нові професії в музейній галузі: менеджер з цифрових технологій, менеджер з інвентаризації, менеджер соціальних мереж. Професіоналізація музейного персоналу (теорія, практика, професійна етика). Культура

управлінської праці. Сучасний менеджер у музеї: особисті характеристики та професійні можливості.

Управління персоналом

Основні види музейної роботи та категорії музейного персоналу. Система роботи з персоналом музею. Вимоги до формування музейного колективу: прийняття на роботу, кар'єрне зростання, форми навчання, підвищення кваліфікації та перекваліфікація музейних співробітників. Комунікації у роботі. Музей та внутрішні взаємовідносини. Корпоративна культура. Управління конфліктами. Функція контролю. Критерії оцінки роботи персоналу. Мотивація працівників.

Упровадження музейного менеджменту в діяльність українських музеїв

Переїняття українськими музеями новітньої світової практики управління музеями. Досягнення музейних закладів України у сфері музейного менеджменту. Інноваційні методи менеджменту у музейних закладах України. Менеджмент у музейних закладах Волинської області. Проблеми та перспективи музейного менеджменту в Україні.

Програма «МАТРА – музеї України», семінари тренінгової програми «ProMuseum» (ГО Український центр музейної справи). Системи підвищення кваліфікації музейного персоналу: навчання і обмін досвідом в середині музею з залученням фахівців ззовні; короткострокові програми з участю досвідчених тренерів; стажування в успішних музеях, в тому числі за кордоном, з підготовкою в результаті стажування спільного проєкту. Проблемні теми: музейний менеджмент, музейний маркетинг та промоція музейних продуктів, стратегічне планування, формулювання місії, візії, використання цифрових технологій, оцифрування фондів, дослідження аудиторії.

Маркетинг у діяльності музеїв

Суть та значення музейного маркетингу. Концепція маркетингу. Функції музейного маркетингу. Організація ефективного музейного маркетингу. Відділ маркетингу в музеї. Роль маркетолога. Комунікативний маркетинг. Проблеми впровадження маркетингу в Україні. Основні методи і форми музейного менеджменту та маркетингу, особливості їх використання у діяльності музеїв. принципів ефективного управління музейними установами та персоналом,

Стратегічний маркетинг

Складові музейного комплексу маркетингу: ціна, людський фактор, місце, продукт, промоція. Цінова стратегія. Властивості музеїв, зорієнтованих на професійних та на пересічних споживачів. Ефективність маркетингу: технології формування успішних маркетингових стратегій і досліджень; особливості роботи менеджера соціально-культурної діяльності; основні маркетингові технології та сучасні форми їх використання у музейних установах України

Побудова та реалізація маркетингового планування

Вивчення цільової аудиторії. Типи споживачів та їх потреби. Цінова політика. Розробка маркетингових планів. Реалізація маркетингового плану. Аналіз та оцінка маркетингового плану. Корегування та перегляд маркетингового плану. Соціальний маркетинг. Маркетингові дослідження. Брендінг музею.

Управління проєктами

Ознаки та характеристики проєктів. Робота замовника, керівника та проєктної групи. Фази розробки проєкту. Внесення змін. Обговорення та прийняття рішень. Приклади успішних проєктів, реалізованих в українських музеях.

Залучення та акумулювання фінансів (фандрайзинг)

Фандрайзинг у сфері культури. Організаційне та технічне забезпечення фандрайзингу. Планування фандрайзингової компанії. Етапи проведення фандрайзингу в музеї. Комерційна пропозиція. Державна підтримка. Джерела доходів від основної діяльності. Приватні внески. Меценатство, спонсорство. Підтримка музеїв у країнах світу. Разові події у фандрайзингу – вечори, марафони, аукціони, презентації, обіди тощо.

Комерційна діяльність музеїв

Формування системи послуг. Загальна характеристика форм комерційної діяльності музею. Музейний магазин: основні елементи, розташування та дизайн, ціноутворення, штат співробітників, асортимент товару. Реклама музейного магазину. Сувенірна продукція музею. Музей як ініціатор виробництва сувенірної продукції. Використання POS у музейному кіоску. Фірмове пакування товарів. Музейна кав'ярня: досвід організації. Творчі ідеї. Проведення масових заходів. Показ фільмів. Проведення фотосесій. Конвергенція зі сферою туризму.

Маркетингові комунікації в ЗМІ та соціальних мережах

Комунікація як ключова функція управління людьми. Телебачення та радіомовлення. ЗМІ. Рекламні оголошення. Негативні та позитивні сторони масової реклами. Психологія кольору в рекламі та маркетингу. Маркетинг у соціальних мережах. Позиціонування спільноти музею. Мотиви вступу користувача у спільноту. Консалтинг. Блог. Обговорення та дискусії. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. Основні напрямки розвитку інформаційної структури музеїв.

Роль інформаційних технологій у маркетингу сучасних музеїв

Основні напрямки розвитку інформаційної структури музеїв. Інноваційна політика маркетингу. Просування музею в мережі Інтернет. Музей в інформаційному просторі: вітчизняний та зарубіжний досвід. Типова структура вітчизняного музейного сайту. Інтернет-ресурси музею і туристичний імідж регіону. Інтернет-кафе в музеї.

Упровадження музейного маркетингу в діяльність українських музеїв

Досягнення конкретних музейних закладів України у сфері музейного маркетингу. Комерційне та іміджеве призначення сувенірів: досвід вітчизняних музеїв. Маркетинг у музейних закладах Волинської області. Проблеми та перспективи музейного маркетингу в Україні. Музейний продукт. Основні (експонування, наукова інтерпретація та пізнавально-культурна популяризація пам'яток через формування комунікативних систем) та додаткові музейні послуги і товари (доступ до фондів музейних зібрань, наукове консультування, постачання довідкової інформації засобом мас-медіа (телевізійникам, пресі), проведення мистецтвознавчих і вартісних експертиз, реставраційні роботи, організація аукціонів, творчих вечорів і презентацій, недільних шкіл етикету й культурології для дітей та підлітків, здача окремих приміщень в оренду іншим суб'єктам ринку та ін.), які пропонуються відвідувачам музею.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Банах В. М. Музейні інновації та інтерактивність у теорії та практиці музейної справи. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Vol. 3. № 1. Р. 1–5.
2. Белікова М. В., Гресь-Євреїнова С. В. Музейний менеджмент в Україні та світі: проблеми та перспективи. *Економіка. Управління. Інновації*. 2013. № 2 (10). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_8.
3. Бойко-Гагарін А. С. Музейний маркетинг: методичний посібник. Видавництво: «НАККІМ». Київ, 2016. 68 с.
4. Бондар О. В., Глебова А. О. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. Київ: Освіта України, 2013. 480 с.

5. Василик Н. М. Сучасний стан та шляхи розвитку музейного менеджменту. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/1525/>.
 6. Волинський музейний вісник: вип. 1. Законодавчі та нормативні засади діяльності музейних закладів / упр-ня культури і туризму Волин. ОДА; Волин. красзн. музей; каф. документознавства і музей. справи ВНУ ім. Лесі Українки; упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2010. 350 с.
 7. Галло К. Мистецтво сторітелінгу. Як створювати історії, які попадають у саме серце аудиторії/пер.з англ. Мельник Е. Київ, 2020. 368 с.
 8. Горішевський П., Дейнега М., Ковалів М., Мельник В., ін. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв: посібник. Івано-Франківськ: Плай. 2005. 64 с.
 9. Кифяк О. В., Руденко М. М. Маркетинг у музейній справі: теоретико-прикладні аспекти. *Економічні науки*. 2010. Вип. 2 (19). URL: http://tourlib.net/statti_ukr/kyfjak_o4.htm.
 10. Ковальчук Є. І. Сучасний музей : інтерактивність та інновації – виклики часу. *Волинський музейний вісник: Наук. зб.* Луцьк: ПП «Волинська друкарня», 2021. Вип. 11. С. 44–46.
 11. Котлер Н. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів. Київ: «Стилос», 2009. 528 с.
 12. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. *Краєзнавство*. 2013. № 3. С. 75–84.
 13. Музей: менеджмент і освітня діяльність / упор. З. Мазурик, Г. Аартс. Львів: Літопис, 2009. 223 с.
 14. Норріс Л., Тісдейл Р. Креативність у музейній практиці./пер.з англійської А. Коструби, Г. Кульо, О. Омельчук, Є. Червоного. Київ: Видавець Чередниченко А. М., 2017. 192 с.
 15. Піоро В. Музейна крамниця on-line. *Музейний простір*. № 3 (9). 2013. С. 14–15.
 16. Про музеї та музейну діяльність: Закон України від 29.06.1995 № 250/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-вр>.
 17. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 № 1805-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1805-14>.
 18. Про ціни та ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 р. № 5007-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>.
 19. Рябчук С. Презентаційна і сувенірна продукція та промоція музею. *Музейний простір*. 2014. № 2 (14). С. 9–13.
 20. Чернявська О. В., Соколова А. М. Фандрайзинг. Навч. посіб. 2-е вид., з доопрац. та допов. Київ: Алерта, 2015. 272 с.
- Інтернет-ресурси:**
1. Волинський краєзнавчий музей. URL: <https://volynmuseum.com/>
 2. Всеукраїнська асоціація музеїв. URL: <http://vuam.org.ua/uk/>
 3. Спецпроект «Історичної правди» Динамічний музей. URL: <http://www.istpravda.com.ua/themes/museum/>
 4. Музейний простір. URL: <http://www.globmuseum.info/>
 5. ICOM.museum. URL: <http://icom.museum/>
 6. Музеї. Музейний портал. URL: <https://museum-portal.com/ua/museums>
 7. Найкращі онлайн-курси України та світу. URL: <https://prometheus.org.ua/>
 8. Онлайн-курси для менеджерів із культури. URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/publishing/online-learning>
 9. Український культурний фонд. URL: <https://ucf.in.ua/>

ЗРАЗОК ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТА

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Освітній рівень _____
Спеціальність _____
Освітньо-професійна програма _____
Атестаційний екзамен _____

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

Затверджено на засіданні кафедри _____
Протокол № ____ від «__» _____ 20__ року
Затверджено на засіданні вченої ради факультету (інституту) _____

Протокол № ____ від «__» _____ 20__ року

М. П.

Завідувач кафедри _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Декан факультету _____
(директор інституту) (підпис) (прізвище та ініціали)